

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ
імені Михайла Туган-Барановського

Навчально-науковий інститут економіки та підприємництва

Кафедра економіки

ДОПУСКАЮ ДО ЗАХИСТУ
В.о.завідувача кафедри економіки ,
к.е.н., доцент
_____ Бочарова Ю.Г.
« _____ » _____ 20__ р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр»
спеціальність 051 «Економіка»
на тему: **КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА В
КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ**

Виконав (-ла)
студент(ка)

II курсу групи ЕК-17ма
Червонецька Наталя Вікторівна

Керівник:

доцент кафедри економіки,
к.е.н. Зиза О.О. _____

Рецензент:

Начальник відділу по роботі зі студентами
ПАТ «АРСЕЛОРМІТТАЛ КРИВИЙ РІГ»
Темченко Н.Ю. _____

Засвідчую, що у дипломній роботі
немає запозичень з праць інших
авторів без відповідних посилань
Студент _____

Кривий Ріг
2018

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ
Імені Михайла Туган-Барановського

Навчально-науковий інститут економіки та підприємництва

Кафедра економіки

ЗАТВЕРДЖУЮ:

В.о.завідувача кафедри економіки ,
к.е.н., доцент
_____ Бочарова Ю.Г.
« _____ » _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ

студентці Червонецькій Наталі Вікторівні

1. Тема роботи: «Конкурентоспроможність підприємства в контексті забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіону»

Керівник роботи доцент кафедри економіки, к.е.н. Зиза Олена Олександрівна
Затверджені наказом в.о. ректора ДонНУЕТ імені Михайла Туган-Барановського від «03» вересня 2018 р. №460-с

2. Строк подання студентом роботи «17» грудня 2018 р.

3. Вихідні дані до роботи: Закони та законодавчі акти України, постанови Кабінету Міністрів України, Укази Президента України, нормативні та інструктивні матеріали, монографії, наукові статті, автореферати дисертацій, дисертації, тези доповідей на науково-практичні конференції, матеріали Державної служби статистики України та Головного управління статистики у Дніпропетровській області, матеріали виробничо-господарської і фінансової діяльності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

**РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В КОНТЕКСТІ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ**

РЕГІОНУ

1.1 Сучасні теоретичні концепції понять «конкурентоспроможність підприємства» та «сталий соціально-економічний розвиток»

1.2 Методичні підходи до аналізу конкурентоспроможності підприємства з урахуванням умов сталого соціально-економічного розвитку

1.3 Основні тенденції соціально-економічного розвитку Дніпропетровської області та рівня його ефективності

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФАКТИЧНОГО РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПАТ «АРСЕЛОРМІТТАЛ КРИВИЙ РІГ»

2.1 Загальна характеристика ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» як соціально-економічної системи

2.2 Аналіз зовнішніх умов функціонування ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» та оцінка його ринкових позицій на галузевому ринку

2.3 Оцінка діяльності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» з позиції забезпечення цілей сталого економічного розвитку

РОЗДІЛ 3. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТ «АРСЕЛОРМІТТАЛ КРИВИЙ РІГ»

3.1 Прогнозування параметрів соціально-економічного розвитку економіки України та Дніпропетровського регіону

3.2 Визначення перспектив господарської діяльності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» та їх вплив на конкурентоспроможність підприємства

3.3 Необхідність державної підтримки розвитку металургійної галузі України як фактор забезпечення її конкурентоспроможності

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): графіки, таблиці, схеми, рисунки

6. Дата видачі завдання «05» вересня 2018 року

7. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали, посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв

8. Календарний план

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Підготовка розділу 1		
2.	Підготовка розділу 2		
3.	Підготовка розділу 3		
4.	Подання на кафедру завершеної роботи		
5.	Отримання відгуку від керівника		
6.	Отримання зовнішньої рецензії		
7.	Підготовка студента до захисту в ЕК		

Студент

_____

(підпис)

Червонецька Н.В.
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

_____

(підпис)

Зиза О.О.
(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Сторінок	Рисунків	Таблиць	Додатків
93	2	11	2

Об'єкт дослідження: конкурентоспроможність підприємства

Мета: оцінка впливу умов функціонування підприємства на рівень його конкурентоспроможності в контексті забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіону

Методи: аналіз, синтез, індукція, дедукція, метод експертних оцінок, графічний і табличний методи, узагальнення

Результати: узагальнення існуючих підходів до трактування понять «конкурентоспроможність підприємства» та «сталий соціально-економічний розвиток»; комплексний аналіз рівня конкурентоспроможності підприємства, оцінка ступеня досягнення ним цілей сталого соціально-економічного розвитку; прогнозування показників діяльності підприємства та визначення перспектив його розвитку

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність підприємства, сталий соціально-економічний розвиток, металургійна галузь, прогнозування

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ.....	13
1.1 Сучасні теоретичні концепції понять «конкурентоспроможність підприємства» та «сталий соціально-економічний розвиток».....	13
1.2 Методичні підходи до аналізу конкурентоспроможності підприємства з урахуванням умов сталого соціально-економічного розвитку	21
1.3 Основні тенденції соціально-економічного розвитку Дніпропетровської області та рівня його ефективності.....	27
Висновки з розділу 1.....	34
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФАКТИЧНОГО РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПАТ «АРСЕЛОРМІТТАЛ КРИВИЙ РІГ».....	37
2.1 Загальна характеристика ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» як соціально-економічної системи.....	37
2.2 Аналіз зовнішніх умов функціонування ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» та оцінка його ринкових позицій на галузевому ринку.....	46
2.3 Оцінка діяльності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» з позиції забезпечення цілей сталого економічного розвитку.....	49
Висновки з розділу 2.....	52
РОЗДІЛ 3. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТ «АРСЕЛОРМІТТАЛ КРИВИЙ РІГ».....	55
3.1 Прогнозування параметрів соціально-економічного розвитку економіки України та Дніпропетровського регіону.....	55
3.2 Визначення перспектив господарської діяльності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» та їх вплив на конкурентоспроможність підприємства	62
3.3 Необхідність державної підтримки розвитку металургійної галузі України як фактор забезпечення її конкурентоспроможності.....	72
Висновки з розділу 3.....	77
ВИСНОВКИ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	87
ДОДАТКИ	94

ВСТУП

Актуальність теми. Конкуренція представляє собою один з основних елементів ринкового механізму саморегулювання, відіграє роль головного стимулу економічного зростання та забезпечення розширеного відтворення. Конкурентні відносини продукують зменшення витрат виробництва, зниження цін, підвищення якості продукції, посилення науково-технічного прогресу, роблять більш ефективним виробництво, що дає змогу господарюючим суб'єктам бути конкурентоспроможними в умовах ринкових відносин.

Конкурентоспроможність є фактором забезпечення стійкого конкурентного становища підприємства, показником успішності менеджменту всіх рівнів в реалізації тактичних і стратегічних цілей, потребує розробки напрямів підвищення ефективності виробництва і стратегії діяльності в умовах безперервних динамічних змін сучасного ринкового середовища. Тому напрацювання нових методів управління конкурентоспроможністю підприємства в умовах мінливості ринкового середовища та постійного процесу трансформації соціально-економічної системи України є необхідною умовою адаптування суб'єктів господарювання до перетворень, що відбуваються у світовій та вітчизняній економіці, а також успішного функціонування підприємства, його відповідності вимогам споживачів і сильної конкурентної позиції на ринку.

В умовах загострення конкурентної боротьби на світових ринках сталеплавильної продукції особливо актуальною проблемою утримання конкурентоспроможності на високому рівні є для підприємств металургійної промисловості України. Розвиток металургії України впродовж останніх років має стратегічне значення з огляду на її потенціал як важливого сектору внутрішнього виробництва, бюджетоутворюючої галузі та однієї із потужних експортоорієнтованих галузей економіки України, що забезпечує майже половину всіх валютних надходжень в країну. Важливість металургійної промисловості в економіці країни пов'язана з тим, що саме ця галузь

виготовляє сировину для машинобудування, транспортної та будівельної промисловості.

Разом з тим металургійні підприємства України продовжують відставати за рівнем технічного і технологічного оснащення від світових лідерів виробництва сталі. Це спричиняє надмірне споживання ресурсів, збільшення шкідливих викидів, що забруднюють навколишнє середовище, і, як наслідок, зниження ефективності виробництва. Тому, в контексті реалізації Концепції сталого розвитку, що прийнята Україною у 2001 році, досягнення її головної задекларованої мети в частині збереження якості довкілля та максимально ефективного використання вітчизняного природно-ресурсного потенціалу є проблематичним.

Дослідження, пов'язані з проблемами формування конкурентоспроможності суб'єктів економічної діяльності різних рівнів, є досить популярними серед науковців. Так, значний внесок в розробку теоретичних положень проблеми конкурентоспроможності, зробили Портер М. [34], Ялдин І.В. [59], Янковий О.Г. [19], Суханова А.В. [48], Олійник В.В. [31]. Сучасним аспектам прийняття оптимальних управлінських рішень щодо конкурентоспроможності присвячені роботи Чумак Л.Ф. [55], Іванова Ю.Б. [16], Фатхудинова Р.А. [51], Власюка О.С. [1]. Вивченню особливостей та перспектив розвитку металургійної промисловості в Україні та світі приділяють увагу Хижняк О.С. [54], Карпуніна М.С. [17], Варава Л.М. [2], Фурдичко Л.Є. [53], Венгер В.В. [4]. Теоретичні засади сталого соціально-економічного розвитку формулюють Дем'ян Я.Ю. [10], Лункіна Т.І. [24], Піцур Я.С. [33], Свистун К.О. [42] та ін.

Широке коло дослідників суттєво збагатили сучасну наукову економічну думку своїми напрацюваннями, але на теперішній час є необхідність систематизації знань про конкурентоспроможність суб'єктів господарювання та її вплив на забезпечення фундаменту сталого соціально-економічного розвитку.

Мета і завдання дослідження. Метою дипломної роботи є оцінка впливу умов функціонування підприємства на рівень його конкурентоспроможності в

контексті забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіону. Для досягнення мети необхідно вирішити наступні завдання:

1. дослідити теоретичні підходи до визначення сутності понять «конкурентоспроможність підприємства» та «сталий економічний розвиток», виявити їх взаємозв'язок та вплив на ефективність діяльності підприємства;
2. вивчити основні методичні підходи до аналізу факторів формування конкурентоспроможності підприємства з урахуванням можливостей створення умов для сталого соціально-економічного розвитку;
3. визначити основні тенденції соціально-економічного розвитку регіону базування досліджуваного підприємства;
4. дати характеристику ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» як соціально-економічної системи;
5. з'ясувати особливості зовнішніх умов функціонування ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» та його ринкові позиції на галузевому ринку;
6. продіагностувати господарську діяльність підприємства та визначити резерви підвищення рівня його конкурентоспроможності;
7. надати прогноз параметри соціально-економічного розвитку країни та регіону ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», індикаторів його ефективності.
8. визначити перспективи розвитку господарської діяльності базового підприємства та їх вплив на його конкурентоспроможність ;
9. обґрунтувати необхідність державної підтримки розвитку металургійної галузі України як фактору забезпечення її конкурентоспроможності;

Об'єктом дослідження є конкурентоспроможність підприємства.

Предмет дослідження – теоретичні, методичні і практичні аспекти аналізу рівня конкурентоспроможності підприємства в контексті забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіону.

Методи дослідження. Методологічною та теоретичною основою дослідження стали фундаментальні праці, концепції та положення, що представлені та обґрунтовані в сучасних роботах вітчизняних і зарубіжних

науковців. Інформаційною основою дослідження є законодавчі і нормативні акти з господарських питань, наукова література, підручники і навчальні посібники, періодична література, статистичні збірники України, звітність базового підприємства тощо. Найбільш суттєві результати були отримані за допомогою таких методів дослідження як аналіз, синтез, індукція, дедукція, метод експертних оцінок, графічний і табличний методи, узагальнення.

Апробація результатів дипломної роботи. Положення і висновки даного дослідження доповідались автором на II Міжнародній науково-методичній конференції «Децентралізація влади, проведення реформ в Україні. Сучасний стан та проблеми підготовки кадрів для об'єднаних територіальних громад» (13-14 грудня 2018 р., м. Рівне).

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Зміст дипломної роботи викладено на 93 сторінках загального тексту, містить 11 таблиць, 2 рисунка. Список використаних джерел налічує 60 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

1.1 Сучасні теоретичні концепції понять «конкурентоспроможність підприємства» та «сталий соціально-економічний розвиток»

Інформатизація суспільства та інтелектуалізація господарської діяльності, які характеризують сучасний етап розвитку людства, спонукають ринкових суб'єктів постійно вирішувати проблему забезпечення власної конкурентоспроможності шляхом розробки відповідної стратегії розвитку. Конкуренція, конкурентний потенціал та конкурентоспроможність господарюючих суб'єктів є закономірними і невід'ємними атрибутами функціонування ринкової економіки.

У загальному вигляді під економічною конкуренцією розуміють суперництво між учасниками ринкового господарства за найкращі умови виробництва, купівлі і продажу товарів. В сучасних умовах вона виступає одним з головних факторів ефективності виробництва, є важливим засобом його розвитку. Поняття економічної конкуренції нерозривно пов'язане з поняттям конкурентоспроможність, під якою розуміють «здатність суб'єктів господарювання протистояти конкурентам в умовах ринку з метою отримання певних вигод» [3, с. 224] або «активний стан елементів економічних відносин в цілому, що проявляється в формуванні її конкурентних переваг» [48, с. 16].

«Конкурентні переваги – це ті унікальні відчутні і невідчутні активи, якими володіє фірма; ті галузі діяльності, які стратегічно важливі для даного бізнесу, які допомагають перемагати у конкурентній боротьбі. Конкурентні переваги існують тоді, коли ви можете одержати рентабельність вищу

середньої для фірм даної галузі або сегменту ринку. Підприємства можуть мати різні конкурентні переваги, однак, зазвичай, до них відносять:

- економія у обсязі виробництва (масштаб);
- економія за рахунок навчання персоналу та поліпшення організації праці;
- вдосконалення конструкції товару;
- автоматизація виробничих процесів та збуту;
- місцезнаходження фірми;
- урядові пільги, субсидії тощо;
- культура низьких витрат;
- низькі витрати на сировину, трудові ресурси і збут товарів;
- більш низькі витрати за рахунок угод з постачальниками, інтеграції тощо» [52, с. 207].

Наявність конкурентних переваг і можливості їх використовувати характеризують рівень конкурентоспроможності підприємства. Поняття «конкурентоспроможність підприємства» відрізняється надзвичайною дискусійністю, що знайшло своє відображення в чисельних наукових працях, результатом чого є відсутність загальноприйнятого її трактування. Підходи до трактування цього поняття вітчизняними дослідниками наведено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Наукові підходи до трактування поняття
«конкурентоспроможність підприємства»

Автор	Сутність поняття
Пуцентейло П.	«Здатність створювати зростаючий обсяг доданої вартості на основі підвищення ефективності використання чинників виробництва, забезпечувати інвестиційну привабливість бізнесу та освоєння ринків» [38, с.57]
Янковий О.Г. та ін.	«Здатність виробляти і реалізовувати свою продукцію швидко, дешево, якісно, продавати її в достатній кількості при високому технологічному рівні обслуговування; можливість ефективно розпоряджатись власними і позиковими ресурсами в умовах конкурентного ринку» [19, с.7]
Лупак Р.Л.	«Відносна характеристика, що виражає відмінності розвитку підприємства від підприємств-конкурентів за ступенем задоволення своїми товарами потреб споживачів і за ефективністю господарсько-фінансової діяльності» [52, с. 207]
Минко Л.М.	«Здатність підприємства вчасно й ефективно коригувати параметри

	своєї діяльності залежно від змін у зовнішньому середовищі для підтримання існуючих і створення нових конкурентних переваг з метою досягнення власних стратегічних цілей» [26, с. 88]
Олійник В.В.	«Здатність поставляти конкурентоспроможний товар у відповідний час на відповідний ринок із урахуванням своїх конкурентних переваг, при цьому ефективно використовуючи наявні ресурси шляхом застосування інноваційних технологій виробництва з метою подальшого простого або розширеного відтворення у довгостроковій перспективі» [31, с. 194]
Тимофієва Г.С. Крюковська О.В.	«Реальна та потенційна можливість підприємств в існуючих для них умовах проектувати, виготовляти та збувати товари на ринку, що за ціновими та неціновими характеристиками є більш привабливими для споживачів, ніж товари їх конкурентів» [49, с. 216]
Величко Є.І.	«Здатність підприємства забезпечити високу ефективність виробництва та збуту своєї продукції для задоволення різноманітних потреб споживачів та з метою отримання максимальних прибутків в конкурентній боротьбі з іншими підприємствами» [3, с. 225]

Джерело: складено за [3; 19; 26; 31; 38; 49; 52]

Як видно з табл.1.1 «конкурентоспроможність підприємства – це складна економічна категорія, яка виражає результат взаємодії всіх елементів системи внутрішніх (виробничих, економічних, науково-технічних та ін.) і зовнішніх (життєутворюючих, адаптивних) відносин між підприємствами з приводу можливості реалізації даного виду продукції на конкретному ринку чи його сегменті» [19, с. 15].

Визначення рівня конкурентоспроможності підприємства та його конкурентних переваг дає можливість обрати оптимальну конкурентну стратегію фірми на галузевому ринку і поза ним. Типові конкурентні стратегії підприємств класифікуються на основі принципу поєднання маркетингового та фінансового підходів, які передбачають орієнтацію на якнайбільше охоплення цільового ринку та максимізацію прибутку шляхом мінімізації витрат і оптимізації їх структури (табл.1.2)

Таблиця 1.2 – Характеристика типових конкурентних стратегій підприємства

Ключові параметри	Типові стратегії досягнення конкурентних переваг			
	Стратегія лідерства за витратами	Стратегія широкої диференціації	Стратегія оптимальних витрат	Стратегії цільового сегмента ринку
Стратегічна мета	зростання обсягів виробництва та реалізації продукції	збільшення масштабу сегмента неспеціалізованого товарного ринку	оптимізація структури вартості товарів (послуг)	зростання цільового сегмента ринку та концентрація на окремих групах споживачів
Конкурентна перевага	досягнення мінімальної витратоємності	формування мінімальної цінової еластичності попиту	забезпечення мінімальної ціни реалізації та споживання продукції	вибір окремого кола споживачів, що забезпечить стійкість товарної пропозиції відносно їх споживчих потреб
Асортимент товарів	товарна спеціалізація та обмеженість вибору	товарна диференціація та широта вибору	товарна диференціація та вибір високої якості й цінової еластичної продукції	спеціалізація на окремих групах товарів із досягненням званої широти їх вибору
Пріоритети у маркетинг	зниження рівня умовно-постійних витрат за рахунок досягнення високої лояльності споживачів	реалізація продукції з диференційованими споживчими властивостями	реалізація товарів-аналогів із дотриманням встановлених стандартів якості	фокусування попиту і пропозиції за специфікою цільового сегмента ринку
Торговельно-технологічний процес	економія витрат без зниження рівня якості пропозиції та зростання інноваційності товарів	використання прогресивних форм і методів товаропросування	реалізація товарного асортименту мінімальної витратомісткості	зростання цільового сегмента ринку відповідно до умов життєвого циклу підприємства
Умови забезпечення	стабільність ресурсного забезпечення	забезпечення унікальності споживчих властивостей продукції	покращення системи розміщення капіталу	сформований конкурентний імідж та переваги цінової конкуренції, стійкість споживчого попиту

Джерело: [1, с. 297]

Практика господарської діяльності в умовах ринку доводить, що вибір конкурентної стратегії для кожного окремого підприємства базується на поєднанні тих складових вже випробуваних стратегій, здійснення яких надасть можливість фірмі підтримувати стале зростання ефективності його функціонування, інтенсифікувати власні зусилля щодо пошуку нових контрагентів та створення найсприятливіших умов для реалізації продукції, що виробляється, покращувати власне ринкове становище і, в кінцевому підсумку, забезпечувати постійне відтворення конкурентних переваг підприємства з метою отримання максимального результату.

«Вибір моделі забезпечення конкурентоспроможності підприємств передбачає обґрунтування правил та способів досягнення стратегічних цілей конкуренції:

1) формування цінової політики, що забезпечує стратегічну динаміку зростання цільового сегмента ринку, загального обсягу товарної реалізації, товарообігу окремих груп товарів;

2) управління ресурсним потенціалом, його функціонально-вартісний перерозподіл з метою отримання цільового прибутку та максимізації рентабельності в стратегічному періоді;

3) формування товарного асортименту, що відповідає споживчим потребам та забезпечує максимізацію доходів, мінімізацію обсягу та оптимізацію структури витрат;

4) ефективне товаропостачання та мінімізація витрат на формування товарних запасів, зокрема шляхом вибору конкурентоспроможного постачальника;

5) забезпечення інвестиційної привабливості як результату мінімізації терміну окупності капіталовкладень та зростання ефективності інвестиційних проектів» [1, с. 291].

Обрання способів підтримки високого рівня конкурентоспроможності підприємства в сучасних умовах розвитку економіки потребує врахування сучасних світових тенденцій, які базуються на принципах збалансованого

суспільного розвитку, що передбачає гармонійне поєднання економічних, соціальних та екологічних складових розвитку. Соціально-економічний розвиток, який забезпечує реалізацію цього принципу, називають сталим розвитком.

«У 50–60-х рр. 20 ст. розвиток пов'язували лише з економічним прогресом та зростанням економічної ефективності. На початку 70-х рр. у зв'язку з несправедливим розподілом прибутків та зі зростанням кількості бідних у країнах, що розвиваються, питання соціальної справедливості були визнані такими ж важливими, як і питання зростання економічної ефективності. Проте, зростаюче споживання природних ресурсів призвело до деградації довкілля й негативно вплинуло на здоров'я людей. Реальною загрозою стала проблема «меж зростання», на яку у 1972 році звернув увагу світової громадськості Римський клуб. Щоб уникнути екологічної кризи, до концепції розвитку необхідно було включити третю мету – збереження довкілля. Вперше це питання було порушено у тому ж році на Конференції ООН з довкілля людини у м. Стокгольм, яка визнала актуальність екологічних проблематики та необхідність створення дієвих міжнародних механізмів для її розв'язання» [13]. Тому питання забезпечення умов сталого розвитку є надзвичайно актуальними для всієї світової спільноти. Концепція сталого соціально-економічного розвитку має свою власну хронологію становлення, що відображено в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3 – Хронологія становлення концепції сталого розвитку

Період	Подія	Результат
1972р.	Перша конференція ООН з навколишнього середовища, м. Стокгольм	«Перше обговорення концепції сталого розвитку; прийняття декларації про взаємозв'язок економічного і соціального розвитку з проблемами навколишнього середовища; визнання права людини на «свободу, рівність і адекватні умови життя в довкіллі»» [13]
	Публікація доповіді Римського клубу «Межі зростання»	«Актуалізація проблеми довгострокових наслідків глобальної тенденції зростання населення планети, промислового і сільськогосподарського виробництва, споживання природних ресурсів й забруднення довкілля; закладення основ сучасної концепції «сталого розвитку»» [13]

1987р.	Публікація доповіді Всесвітньої комісії ООН з навколишнього середовища і розвитку	«Наголошення на необхідності взаємопов'язаного соціально-економічного та екологічного розвитку; при розгляді екологічної проблематики не можна обмежуватися тільки проблемами довкілля - такий підхід прийнятий за основу «Концепції сталого розвитку»; не одностороннє нарощування економіки, а забезпечення збалансованого, доведеного розвитку економіки та екології, люди повинні задовольняти свої потреби таким чином, щоб не порушувалися встановилися протягом мільйонів років основоположні заходи біосферних процесів, не ставилося під загрозу життя майбутніх поколінь» [13]
1992р.	Конференція ООН з проблем навколишнього середовища і розвитку, м. Ріо-де-Жанейро	«Постановка питання сталого розвитку на перше місце в порядку денному Організації Об'єднаних Націй та міжнародного співтовариства» [13]
2002р.	Всесвітній саміт з питань сталого розвитку, м. Йоганнесбург	«Визначення цілей, часових рамок і зобов'язань з широкого спектру питань, які покликані змінити життя у всіх регіонах світу, у тому числі, деякі нові цільові показники, пов'язані із забезпеченням базовими елементами санітарії, використанням і виробництвом хімічної продукції та ін.; міжнародні зобов'язання були доповнені низкою добровільних партнерських ініціатив зі сталого розвитку» [13]
2012р.	Конференція з питань сталого розвитку, м. Ріо-де-Жанейро	«Підтримка прихильності сталого розвитку на політичному рівні; оцінка успіхів і виправлення недоліків при виконанні взятих на себе зобов'язань; розгляд нових і невідкладних проблем, що виникають: 1) зелена економіка в контексті сталого розвитку та подолання бідності; 2) інституційні рамки сталого розвитку» [13]

Джерело: складено автором за [50, с. 200; 13]

Отже, сталий економічний розвиток – це «такий розвиток країн і регіонів, коли економічне зростання, матеріальне виробництво і споживання, а також інші види діяльності суспільства відбуваються в межах, які визначаються здатністю екосистем відновлюватися, поглинати забруднення і підтримувати життєдіяльність теперішніх та майбутніх поколінь» [13]. Факторами, що визначають стійкий розвиток регіону є: «безперебійність відтворювального процесу в регіоні; наявність і можливості нарощення ресурсної бази регіонального виробництва; довгострокове економічне зростання регіонального виробництва; високий рівень життя населення; конкурентоспроможність

регіональної економіки; система підтримки регіонального розвитку з боку держави» [6, с. 195].

Численні наукові підходи до визначення сутності поняття «конкурентоспроможність підприємства» та актуалізація питань забезпечення умов сталого соціально-економічного розвитку, що продукує постійне збільшення кількості досліджень вказаної проблематики, дають можливість знайти багато тлумачень цих двох категорій. Але в жодному зі знайдених джерел не визначено поняття «конкурентоспроможність підприємства в умовах сталого соціально-економічного розвитку». Тому, базуючись на узагальненні всіх розглянутих визначень та поєднанні головних ознак двох вище досліджених понять (для поняття «конкурентоспроможність підприємства» – це ознака потенційності, для поняття «сталий соціально-економічний розвиток» – це ознака збалансованості), можна визначити поняття «конкурентоспроможність підприємства в умовах сталого соціально-економічного розвитку» як потенційну здатність підприємства використовувати власні зовнішні і внутрішні конкурентні переваги, забезпечуючи при цьому збалансованість економічної, соціальної та екологічної складової зростання суспільного добробуту без ускладнення можливостей задоволення потреб для майбутніх поколінь.

Таким чином, стійкий розвиток підприємства як господарюючого суб'єкта, є динамічним процесом, що створює базис для нагромадження і зростання потенціалу підприємства за допомогою ефективного використання виробничих ресурсів, сприяє підвищенню рівня конкурентоспроможності підприємства, забезпечує його розширене відтворення та довгострокове зростання.

1.2 Методичні підходи до аналізу конкурентоспроможності підприємства з урахуванням умов сталого соціально-економічного розвитку

Показник рівня конкурентоспроможності підприємства важко визначити

за конкретною шкалою у вигляді статистичних даних, оскільки він відноситься до економічних понять, які неможливо кількісно виміряти, а проявляється у вигляді множини чинників, що аналізуються експертами опосередковано через обчислення первинних даних. Існує багато розроблених методик оцінки рівня конкурентоспроможності господарюючого суб'єкта, жодна з них не є загальноприйнятною, але у найбільш узагальненому вигляді існує два підходи:

1. Структурний – передбачає «аналіз позиції на ринку з урахування рівня монополізації галузі, тобто концентрації виробництва і капіталу, наявності вхідних бар'єрів для нових підприємств, що вступають до галузевого ринку, ступеня диференціації продукції, можливості технологічних нововведень та економії на масштабах виробництва» [57, с. 406]. «Однак цей підхід не враховує результати діяльності підприємства та сформовані відносини з постачальниками, посередниками, фінансовими колами, споживачами, тому його доцільно враховувати з іншими методами оцінки конкурентоспроможності підприємства» [47].

2. Функціональний – є більш доступним і не складним для використання і «полягає у визначенні конкурентоспроможності підприємства за показниками ефективності виробництва, фінансового стану, збуту та конкурентоспроможності товару. Перевагою функціонального підходу є використання тих груп показників, які дають змогу більш об'єктивно оцінити найважливіші сфери діяльності підприємства, зокрема фінансово-господарську діяльність підприємства та визначити його місце на галузевому ринку» [57, с. 406]. Недоліком цього підходу є ігнорування зовнішніх чинників формування конкурентоспроможності підприємства, необхідність значного періоду часу для пошуку інформації та складність обробки і аналізу значного масиву даних. Методи, що базуються на цьому підході, «отримали значне поширення в США та країнах Західної Європи і можуть бути рекомендовані для використання вітчизняними підприємствами-експортерами» [19, с. 46].

Певним чином недоліки цих двох підходів дозволяють подолати кількісна та якісна форми економічної діагностики підприємств. Якісна економічна

діагностика передбачає аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства за допомогою:

1. SWOT-аналізу – експертним шляхом виявляються можливості і загрози (зовнішнє середовище) для діяльності підприємства, а також переваги і слабкі сторони у діяльності підприємства, результати формуються у вигляді таблиці для комплексного аналізу впливу зазначених факторів. «Основною його перевагою є систематизація знань про внутрішні та зовнішні фактори, що впливають на процес стратегічного планування; можливість визначити конкурентні переваги підприємства та сформувані стратегічні пріоритети, періодично проводити діагностику ринку та ресурсів підприємства. Проведення SWOT-аналізу має важливе значення для здійснення стратегічного планування, оскільки його методика – ефективний та доступний засіб оцінки стану проблемної та управлінської ситуації на підприємстві. Він дозволяє систематизувати проблемні ситуації; краще розуміти структуру ресурсів, на які слід опиратися в удосконаленні діяльності та розвитку компанії на перспективу; відстежувати загальний стан зовнішнього бізнес-середовища; виділяти і використовувати нові потенційні можливості швидше, ніж конкуренти; вибрати оптимальну дорогу розвитку і уникнути небезпек; приймати зважені рішення, що стосуються розвитку бізнесу. Правильно і вчасно прийняті стратегічні рішення грають сьогодні ключову роль в успішній діяльності організації. Саме вони роблять вирішальний вплив на конкурентоспроможність продукції і підприємства в цілому» [20].

2. SNW-аналіз – дозволяє встановити внутрішні фактори формування конкурентоспроможності підприємства, «діагностувати проблеми, що потребують нагального вирішення, та намітити шляхи здійснення ефективного управління щодо внутрішньої стратегії підприємства» [19, с. 46].

3. PEST-аналіз – передбачає здійснення аналізу факторів зовнішнього непрямого впливу на підприємство (політичних, економічних, технологічних) в залежності від його галузевих особливостей.

Кількісна діагностика передбачає оцінку поточного стану підприємства та перспектив його подальшого розвитку за допомогою аналізу динаміки ключових показників виробничо-господарської діяльності підприємства за наступними основними показниками:

1. Продуктивність праці:

$$\text{товарна продукція} / \text{чисельність працівників} \quad (1.1)$$

2. Фондовіддача:

$$\text{товарна продукція} / \text{середньорічна вартість основних засобів} \quad (1.2)$$

3. Коефіцієнт оборотності оборотних активів:

$$\text{чистий дохід від реалізації} / \text{середньорічні залишки оборотних активів} \quad (1.3)$$

4. Оборотність активів:

$$\text{чистий дохід від реалізації} / \text{середньорічна вартість активів} \quad (1.4)$$

5. Витрати на гривню товарної продукції:

$$\text{собівартість товарної продукції} / \text{товарна продукція} \quad (1.5)$$

6. Рентабельність товарної продукції:

$$((\text{товарна продукція} - \text{собівартість товарної продукції}) / \text{собівартість товарної продукції}) \times 100\% \quad (1.6)$$

7. Витратомісткість продаж:

$$\text{собівартість реалізованої продукції} / \text{чистий дохід від реалізації} \quad (1.7)$$

8. Прибуток від операційної діяльності:

$$\text{Валовий прибуток} + \text{інший операційний дохід} - \text{адміністративні витрати} - \text{витрати на збут} - \text{інші операційні витрати} \quad (1.8)$$

9. Рентабельність продажів:

$$(\text{прибуток від операційної діяльності} / \text{чистий дохід від реалізації}) \times 100\% \quad (1.9)$$

10. Прибуток до податку на прибуток, відсотків та амортизації:

$$\text{прибуток від операційної діяльності} + \text{амортизація основних засобів та нематеріальних активів} \quad (1.10)$$

11. Рентабельність EBITDA:

$$(\text{прибуток до податку на прибуток, відсотків та амортизації} / \text{чистий дохід від реалізації}) \times 100\% \quad (1.11)$$

12. Чистий прибуток:

фінансовий результат від звичайної діяльності + дохід від надзвичайної діяльності – податок на прибуток від надзвичайної діяльності – витрати від надзвичайної діяльності, зменшення податку на прибуток від збитків надзвичайної діяльності (1.12)

13. Рентабельність виробництва:

(чистий прибуток / (середньорічна вартість основних засобів + Середньорічні залишки оборотних активів))×100% (1.13)

14. Рентабельність активів:

(чистий прибуток / середньорічна вартість активів)×100% (1.14)

15. Рентабельність власного капіталу:

(чистий прибуток / середньорічна вартість власного капіталу)×100% (1.15)

Крім того, до кількісного аналізу можна віднести експрес-діагностику, яка надає можливість отримувати оперативні дані щодо поточного стану підприємства (на основі інформації, яка міститься в бухгалтерській, фінансовій та статистичній звітності підприємства) та швидко реагувати на виявлені проблеми. Проблемні моменти, що свідчать про критичний стан певних областей діяльності підприємства, виявляють ознаки початку кризи підприємницької діяльності й дозволяють розробляти рекомендації щодо її запобігання.

Експрес-діагностика, зазвичай, проводиться за допомогою розрахунку індексів або коефіцієнтів. Дослідниками обираються на їх думку найінформативніші індикатори, серед яких можна виділити:

I. Ключові показники фінансової стійкості підприємства

1. Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами:

власні обігові кошти / оборотні активи
або ((власний капітал + довгострокові зобов'язання) – необоротні активи)
/ оборотні активи (1.16)

2. Маневреність робочого капіталу:

запаси / власні обігові кошти (1.17)

3. Маневреність власних обігових коштів:

грошові кошти / власні обігові кошти (1.18)

4. Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами запасів:

власні обігові кошти / сума запасів (1.19)

5. Коефіцієнт покриття запасів:

джерела покриття запасів / запаси (1.20)

6. Коефіцієнт фінансової автономії:

власний капітал / сума пасивів (1.21)

7. Коефіцієнт фінансової залежності:

пасиви / власний капітал (1.22)

8. Коефіцієнт маневреності власного капіталу:

власні обігові кошти / власний капітал (1.23)

9. Коефіцієнт концентрації позикового капіталу:

позиковий капітал / сума пасиву (1.24)

10. Коефіцієнт фінансової стабільності:

власні оборотні кошти / позикові фінансові ресурси (1.25)

11. Коефіцієнт фінансової стійкості:

(власний капітал + довгострокові позики) / сума пасиву (1.26)

II. Ключові показники ліквідності та платоспроможності

1. Коефіцієнт загальної ліквідності:

оборотні активи / поточні зобов'язання (1.27)

2. Коефіцієнт швидкої ліквідності:

(сума оборотних активів – сума запасів) / поточні зобов'язання (1.28)

3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності:

грошові кошти та їх еквіваленти / поточні зобов'язання (1.29)

4. Показник співвідношення поточної дебіторської та кредиторської заборгованості:

сума дебіторської заборгованості / сума кредиторської заборгованості (1.30)

III. Ключові показники ділової активності

1. Оборотність активів:

чистий дохід / середньорічна сума активів (1.31)

2. Коефіцієнт оборотності обігових коштів:

чиста виручка від реалізації / середньорічна залишкова вартість
оборотних активів (1.32)

3. Коефіцієнт оборотності запасів:

собівартість продукції / середньорічна вартість запасів (1.33)

4. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості:

чистий дохід від реалізації продукції / середньорічна сума
дебіторської заборгованості (1.34)

5. Коефіцієнт оборотності готової продукції:

чистий дохід від реалізації продукції / середньорічна сума готової
продукції (1.35)

6. Коефіцієнт оборотності власного капіталу:

чистий дохід від реалізації / середньорічна вартість власного капіталу (1.36)

Отже, кількісний та якісний аналіз виробничо-господарської діяльності підприємства потребує ретельного опрацювання внутрішніх і зовнішніх джерел інформації щодо середовищі функціонування підприємства, а також всебічного вивчення публічної звітності підприємства. Дослідження особливостей розвитку галузі економіки, до якої належить підприємство, стану економічної кон'юнктури в Україні і світовій економіці, господарської діяльності конкурентів дають можливість кваліфікованим фахівцям на основі власного досвіду і критичного мислення формулювати висновки і передбачення, на основі яких приймаються управлінські рішення. Також стає можливим здійснення прогнозування векторів діяльності підприємства на найближчу перспективу, визначення наявних резервів, обсягів й джерел фінансово-матеріальних ресурсів, необхідних для запобігання в майбутньому кризового стану підприємства, збитків і банкрутства.

1.3 Основні тенденції соціально-економічного розвитку
Дніпропетровської області та рівня його ефективності

Посилення конкурентоспроможності національної економіки зумовлюється, перш за все, динамічним розвитком її регіонів. Покращення конкурентних позицій регіону, в свою чергу, потребує активізації господарської діяльності підприємств. Здійснюючи довгострокові капіталовкладення, впроваджуючи енергозберігаючі та екологічнобезпечні технології, формуючи ресурсну базу соціально-економічного зростання, використовуючи додаткові джерела сировини та нові методи виробництва продукції, забезпечуючи ефективне поєднання факторів виробництва, підприємства перетворюються на головний чинник розвитку регіону свого базування. Як наслідок, відбувається покращення інноваційних, фінансових, соціальних, демографічних, технологічних, енергетичних та екологічних складових конкурентоспроможності регіону, долаються галузеві та регіональні диспропорції.

Тому аналіз макроекономічних показників розвитку вітчизняної економіки та регіону базування досліджуваного підприємства є необхідним. Його результати представлені в таблиці 1.4 і таблиці 1.5.

«Економічний розвиток у I півріччі 2018 р., не дивлячись на певні негативні коливання окремих показників економічної діяльності, що, у тому числі, були спричинені специфічними обставинами, формує основу для подальшого якісного економічного зростання. Водночас наразі необхідно враховувати умови, що зберігають ризики сповільнення економічного зростання України, у т. ч. через можливе: погіршення зовнішньоекономічних умов торгівлі, зокрема через «торгові війни» та жорсткіші монетарні умови, що може призвести до стиснення міжнародної торгівлі та зниження попиту на продукцію українського експорту; фіскальне домінування, що може обмежувати державні інвестиції та збільшити боргове навантаження, стримуючи економічний розвиток країни в середньостроковій перспективі» [8].

Таблиця 1.4 – Показники соціально-економічного розвитку України у 2015-2017 рр.

№ з/п	Показник	Од. виміру	Роки			Відхилення, %		
			2015	2016	2017	2016 /2015	2017 /2016	2017 /2015
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Номінальний ВВП	млн. грн.	1988544	2385367	2982920	120	125,1	150
2.	Реальний ВВП	млн. грн.	1431826	2037084	2445587	142,3	120,1	170,8
3.	Обсяг реалізованої промислової продукції	млн. грн.	1351374,7	1565332,5	1926868	115,8	123,1	142,6
4.	Індекс промислової продукції	%	86,6	102,8	99,9	-	-	-
5.	Індекс цін виробників промислової продукції	%	136	120,5	126,4	-	-	-
6.	Індекс споживчих цін	%	148,7	113,9	114,4	-	-	-
7.	Середньомісячна заробітна плата одного працівника - номінальна - реальна	грн. %	4195 79,8	5070 109	7104 119,1	123,8 -	140,1 -	169,3 -
8.	Заборгованість із виплати заробітної плати	млн. грн.	1880,8	2004	2368,4	106,6	118,2	126
9.	Кількість зареєстрованих безробітних	тис. осіб	490,8	390,8	354,4	80	90,7	72,2
10.	Експорт товарів	млн. дол. США	34523,3	32734,4	39486,1	94,1	120,6	114,4
11.	Імпорт товарів	млн. дол. США	34273,8	35058,7	44697,6	101,8	127,5	130,4
12.	Капітальні інвестиції	млн. грн.	251154,3	326163,7	412812,7	130	126,6	164,4
13.	Фінансові результати підприємств до оподаткування	млн. грн.	-340126,6	-22201,5	274831,6	-	-	-
14.	Чистий прибуток (збиток) підприємств	млн. грн.	-373516	29705	168752,8	-	-	-
15.	Рентабельність операційної діяльності підприємств	%	1	7,4	8,8	-	-	-
16.	Рентабельність всієї діяльності підприємств	%	-7,3	0,6	3	-	-	-
17.	Власний капітал підприємств	млн. грн.	2288741,4	2388167,6	2458527,6	104,3	103	107,4

Джерело: складено і розраховано автором за [45]

Таблиця 1.5 – Соціально-економічні показники розвитку Дніпропетровської області

№ з/п	Показник	Од. виміру	Роки			Відхилення, %		
			2015	2016	2017	2016 /2015	2017 /2016	2017 /2015
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Валовий регіональний продукт	млн. грн.	176540	215206	244478	122	113,6	138,5
2.	Індекс фізичного обсягу ВРП	%	90,3	98,4	103,1	-	-	-

3.	ВРП у розрахунку на одну особу	грн.	53749	65897	75396	122,6	114,4	140,3
4.	Нааявний дохід населення в розрахунку на одну особу	грн.	38346,2	43458,3	52167,9	113,3	120	136
5.	Індекс промислової продукції	%	92,1	99,3	100,1	-	-	-
6.	Обсяг реалізованої промислової продукції у розрахунку на одну особу населення	грн.	88537,5	100031,7	129351,1	113	129	146
7.	Індекс споживчих цін	%	142,6	112,7	112,8	-	-	-
8.	Обсяг капітальних інвестицій у розрахунку на одну особу населення	грн.	7365,1	9366,1	13195,4	127	140,9	179
9.	Індекс капітальних інвестицій	%	98,2	115,5	128,9	-	-	-
10.	Обсяг прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одну особу населення	дол. США	2201,7	1074,7	1182,2	48,8	110	53,7
11.	Темп зростання (зменшення) обсягу прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу)	%	94	86,8	109,3	-	-	-
12.	Частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції	%	0,7	0,4	0,4	-	-	-
13.	Обсяг експорту товарів у розрахунку на одну особу населення	дол. США	1959,4	1807,1	2183	92,2	120,8	111,4
14.	Темп зростання (зменшення) доходів місцевих бюджетів	%	134,7	138,5	131,1	-	-	-
15.	Капітальні видатки місцевих бюджетів у розрахунку на одну особу населення	тис. грн.	0,9	1,6	2	177,7	125	222,2
16.	Продуктивність праці	%	98,9	89,9	103,3	-	-	-
17.	Рівень безробіття населення у віці 15-70 років	%	7,2	7,9	8,5	-	-	-
18.	Індекс реальної заробітної плати	%	78,8	102,3	119,1	-	-	-

Джерело: складено і розраховано автором за [45; 27; 28]

«Загалом на 2018 р. оцінки зростання реального ВВП коливаються у межах 3,2%-3,5%, споживчої інфляції у межах однозначного числа на кінець року у річному вимірі – від 8,9% (НБУ) до 9% (МВФ) та 9,9% (Світовий банк). Основним двигуном зростання економіки залишається приватне споживання. По-перше, зберігаються високі темпи зростання реальних заробітних плат, простимульовані активними міграційними процесами. По-друге, пом'якшується фіскальна політика, у тому числі, через подальше підвищення соціальних

стандартів. Також, як і минулого року, зберігається активна інвестиційна діяльність підприємств» [8].

За даними головного управління статистики у Дніпропетровській області «індекс промислового виробництва області за січень-серпень 2018р. проти січня-серпня 2017р. склав 104,2%. Підсумки діяльності індустрії регіону формувалися під впливом зростання обсягів випуску продукції (товарів, послуг) в усіх базових галузях промислової діяльності: добувній промисловості і розробленні кар'єрів (індекс – 103,3%), переробній галузі (105%) та у сфер з постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (106,7%)» [44].

«У добувній промисловості та розробленні кар'єрів загальне зростання темпів виробництва галузі забезпечено досягненнями підприємств усіх базових напрямків: з видобутку кам'яного вугілля, металевих руд і каменю, піску та глини. Серед товаровиробників-переробників зростання темпів випуску продукції зафіксовано у виробництві коксу та продуктів нафтоперероблення (індекс – 103,7%), у металургійному виробництві, виробництві готових металевих виробів, крім машин і устаткування (106,5%), виробництві хімічних речовин і хімічної продукції (110,7%), машинобудуванні (112,9%). При цьому їх скорочення спостерігається у виготовленні виробів з деревини, паперу та поліграфічній діяльності (індекс – 99,6%), текстильному виробництві, виробництві одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів (98,1%), виробництві харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів (97%), гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції (96,7%)» [44].

«За підсумками роботи підприємств області у січні-серпні 2018р. у металургійному виробництві, виробництві готових металевих виробів, крім машин і устаткування, показник динаміки зріс на 6,5%. Зростання рівня випуску продукції галузі зафіксовано як у металургійному виробництві, так і у виробництві готових металевих виробів, крім машин і устаткування. У машинобудуванні у січні-серпні 2018р. порівняно з січнем-серпнем 2017р. індекс промислової продукції становив 112,9%, що забезпечено зростанням

рівня виготовлення продукції (товарів, послуг) в усіх базових напрямках роботи галузі, крім виробництва електричного устаткування: у випуску комп'ютерів, електронної та оптичної продукції; машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань; автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів» [44].

«За січень-липень 2018р. промисловими підприємствами-учасниками короткотермінових обстежень реалізовано продукції (товарів, послуг) на суму 276,5 млрд. грн., що відповідає найбільшому за вагою вкладу до загальноукраїнського обороту від промислової діяльності (19,6%)» [44].

«Середня номінальна заробітна плата штатного працівника підприємств, установ та організацій області (з кількістю найманих працівників 10 і більше осіб) у липні 2018р. порівняно з червнем 2017р. збільшилась на 2,2% і дорівнювала 9268 грн. Продовжує утримуватися високий рівень диференціації розмірів заробітної плати за видами економічної діяльності. Так, найбільш оплачуваними були працівники установ і організацій фінансової та страхової діяльності, а також державного управління й оборони; обов'язкового соціального страхування, нарахування яким у липні 2018р. у 2,2 рази та в 1,5 рази перевищували середню номінальну заробітну плату в області. Водночас оплата праці персоналу, зайнятому тимчасовим розміщуванням й організацією харчування, у зазначеному місяці складала 57,3% від середнього рівня по економіці. У промисловості найвища заробітна плата нараховувалась на підприємствах добувної промисловості і розроблення кар'єрів, у переробній промисловості – з виробництва коксу та продуктів нафтоперероблення, де її рівень був більшим за середньообласний показник в 1,5 рази та на 37,5% відповідно; найнижчі нарахування спостерігались на підприємствах текстильного виробництва, виробництва одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів – 69,7% від середнього рівня по економіці. Індекс реальної заробітної плати (з урахуванням змін споживчих цін) у липні 2018р. порівняно з червнем 2017р. становив 103,2%, відносно липня 2017р. – 117,2%. Упродовж липня 2018р. загальна сума заборгованості з виплати заробітної плати

працівникам підприємств, установ та організацій області збільшилась на 10,4%, або на 13,4 млн. грн., і на 1 серпня 2018р. дорівнювала 142,2 млн. грн. Заборгованість на економічно активних підприємствах протягом липня 2018р. збільшилась на 6,6%, або на 2,6 млн. грн., і на 1 серпня 2018р. становила 42 млн. грн. Зростання зазначеного показника відбулось у наданні інших видів послуг на 25,7%, у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування – на 19,8%, у будівництві – на 5,6%; серед промислових видів діяльності – у виробництві автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів – на 28%, у виробництві меблів, іншої продукції, ремонті і монтажу машин і устаткування – на 6,2%, у водопостачанні; каналізації, поводженні з відходами – на 6,1%» [44].

«Зменшення суми несплаченої зарплати спостерігалось лише у професійній, науковій та технічній діяльності – на 4,9%. Ліквідовано борги перед працівниками економічно активних підприємств з постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря, а також закладів освіти. Кількість працівників економічно активних підприємств, перед якими існує заборгованість із заробітної плати, на 1 серпня 2018р. дорівнювала 2,7 тис. осіб. При цьому кожному з них заборгували у середньому по 15299 грн., що в 1,7 рази більше середньої заробітної плати в області у липні 2018р.» [44].

«У липні 2018р. середньооблікова кількість штатних працівників підприємств, установ та організацій (з кількістю працюючих 10 осіб і більше) становила 773,6 тис. осіб. За даними державної служби зайнятості, на кінець серпня 2018р. статус зареєстрованого безробітного в області мали 23,5 тис. осіб (на 1,4% менше, ніж на кінець липня 2017р.), з яких 65,1% – жінки, 31,7% – особи у віці до 35 років. Кожен п'ятий безробітний мешкав у сільській місцевості. Рівень зареєстрованого безробіття на кінець липня 2018р. склав 1,2% населення працездатного віку. У міських поселеннях цей показник дорівнював 1,1%, у сільській місцевості – 1,5%. Співвідношення між кількістю зареєстрованих безробітних та кількістю вакансій, заявлених роботодавцями, визначило навантаження на одну вакансію на рівні 3 осіб. За даними міських і

районних центрів зайнятості, найбільше навантаження спостерігалось у Покровському та Криничанському районах – 35 осіб і 30 осіб відповідно, найменше – у м. Кривому Розі – 1 особа, містах Вільногірськ, Павлоград, П'ятихатському та Софіївському районах – по 2 особи» [44].

«Середньооблікова кількість безробітних, які у серпні 2018р. отримували допомогу з Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, склала 19,9 тис. осіб. Середній розмір допомоги дорівнював 2866 грн., що на 23% нижче рівня законодавчо встановленої мінімальної заробітної плати (3723 грн.)» [44].

Отже, сильні регіони роблять сильною економіку країни в цілому: прискорюються темпи внутрішнього виробництва, пропозиція виробленої продукції зростає як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, раціоналізується експорт, зменшується залежність національної економіки від імпорту з інших країн та від кон'юнктури зовнішніх ринків, зміцнюються позиції країни в міжнародному поділі праці, знижується рівень фінансових і кредитних ризиків, активізується інвестиційно-інноваційна діяльність, налагоджуються коопераційні та зовнішньоекономічні зв'язки. Всі ці процеси збільшують науково-технічний, технологічний та економічний потенціал національної економіки, що робить її більш конкурентоспроможною на світовому ринку.

Висновки з розділу 1

Отже, вивчення теоретико-методологічних засад дослідження понять «конкурентоспроможність підприємства» та «сталий економічний розвиток» дає змогу зробити наступні висновки:

1. Конкуренція, конкурентний потенціал та конкурентоспроможність господарюючих суб'єктів є закономірними і невід'ємними атрибутами функціонування ринкової економіки. Економічна конкуренція представляє собою суперництво між учасниками ринкового господарства за найкращі умови

виробництва, купівлі і продажу товарів. Поняття економічної конкуренції нерозривно пов'язане з поняттям конкурентоспроможність. Наявність конкурентних переваг і можливості їх використовувати характеризують рівень конкурентоспроможності підприємства.

2. Поняття «конкурентоспроможність підприємства» відрізняється надзвичайною дискусійністю, що знайшло своє відображення в чисельних наукових працях, результатом чого є відсутність загальноприйнятого її трактування. Типові конкурентні стратегії підприємств класифікуються на основі принципу поєднання маркетингового та фінансового підходів, які передбачають орієнтацію на якнайбільше охоплення цільового ринку та максимізацію прибутку шляхом мінімізації витрат і оптимізації їх структури. Стійкий розвиток підприємства як господарюючого суб'єкта, є динамічним процесом, що створює базис для нагромадження і зростання потенціалу підприємства за допомогою ефективного використання виробничих ресурсів, сприяє підвищенню рівня конкурентоспроможності підприємства, забезпечує його розширене відтворення та довгострокове зростання.

3. Існує багато розроблених методик оцінки рівня конкурентоспроможності господарюючого суб'єкта, жодна з них не є загальноприйнятою, але у найбільш узагальненому вигляді існує два підходи структурний і функціональний. Спільними недоліками для цих підходів є ігнорування зовнішніх чинників формування конкурентоспроможності підприємства, необхідність значного періоду часу для пошуку інформації та складність обробки і аналізу значного масиву даних. Певним чином недоліки цих двох підходів дозволяють подолати кількісна та якісна форми економічної діагностики підприємств. Якісна економічна діагностика передбачає аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства. Кількісна діагностика передбачає оцінку поточного стану підприємства та перспектив його подальшого розвитку за допомогою аналізу динаміки ключових показників виробничо-господарської діяльності підприємства

4. Сильні регіони роблять сильною економіку країни в цілому: прискорюються темпи внутрішнього виробництва, пропозиція виробленої продукції зростає як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, раціоналізується експорт, зменшується залежність національної економіки від імпорту з інших країн та від кон'юнктури зовнішніх ринків, зміцнюються позиції країни в міжнародному поділі праці, знижується рівень фінансових і кредитних ризиків, активізується інвестиційно-інноваційна діяльність, налагоджуються коопераційні та зовнішньоекономічні зв'язки. Всі ці процеси збільшують науково-технічний, технологічний та економічний потенціал національної економіки, що робить її більш конкурентоспроможною на світовому ринку.

5. Загалом соціально-економічний розвиток України за період 2015-2017 рр. характеризується здебільшого покращенням таких показників як: номінальний ВВП (зростав всі досліджувані роки і у 2017 р. збільшився у порівнянні з 2015 р. у 1,5 рази); реальний ВВП (темп зростання дещо зменшився у 2017 р. у порівнянні з 2016 р. на 22,2%, але у порівнянні з 2015 роком склав 170,8%); обсяг реалізованої промислової продукції (за 3 роки збільшився на 42,6%); індекс цін виробників промислової продукції (у 2016 р. темп зростання знизився у порівнянні з 2015 р. і склав 120,5% від рівня попереднього року, показник 2017 р. – 126,4% від рівня 2016 р., тобто спостерігається невелике прискорення, але у 2017 р. у порівнянні з 2015 р. ціни зростали меншими темпами і збільшення склало 126,4%); індекс споживчих цін (позитивним є уповільнення темпів зростання цін за 3 роки на 34,3%); середньомісячна заробітна плата одного працівника (зростання номінальної заробітної плати за 3 роки склало 169,3%, реальної заробітної плати – 119,1%); кількість зареєстрованих безробітних (за 3 роки зменшилось з 490,8 тис. осіб до 354,4 тис. осіб і склало 72,2% від рівня 2015 р.); капітальні інвестиції (за 3 роки зросли на 64,4%); рентабельність операційної діяльності підприємств (за 3 роки зросла з 1% у 2015 р. до 8,8% у 2017 р.); рентабельність всієї діяльності підприємств (за 3 роки підприємствам вдалося змінити цей показник з -7,3% у

2015 р. до 3% у 2017 р.); власний капітал підприємств (за 3 роки зростання склало 7,4%).

б. Серед негативних елементів соціально-економічного розвитку України можна виділити: зменшення за 3 роки індексу промислової продукції – у 2017 р. він склав 99,9% від рівня 2015 р.; зростання заборгованості із виплати заробітної плати (2015 р. – на 6,6%, 2016 р. – на 18,2%, загалом за 3 роки зростання склало 26%); падіння темпів зростання експорту товарів з 120,6% у 2016 р. до 114,4% у 2017 р.; суттєве зростання імпорту товарів за 3 роки на 30,4%. Отже, соціально-економічний розвиток України здебільшого характеризується позитивними зрушеннями, але мають місце й негативні тенденції у сферах промислового виробництва, оплати праці і зовнішньоекономічної діяльності.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФАКТИЧНОГО РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПАТ «АРСЕЛОРМІТТАЛ КРИВИЙ РІГ»

2.1 Загальна характеристика ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» як соціально-економічної системи

На офіційному сайті базового підприємства та у звітах щодо щорічної регулярної інформації емітента зазначено, що «відкрите акціонерне товариство «Криворізький гірничо-металургійний комбінат «Криворіжсталь» засновано відповідно до рішення Міністерства промислової політики України від 07.04.2004р. №166 шляхом перетворення Криворізького державного гірничо-металургійного комбінату «Криворіжсталь» у відкрите акціонерне товариство відповідно до Указу Президента України від 15 червня 1993р. № 210/93 «Про корпоратизацію підприємств» та зареєстровано виконкомом Криворізької міської ради 08 квітня 2004р. за № 04052169ЮО090117» [35].

«Відповідно до рішення загальних зборів акціонерів від 12 січня 2006 року найменування відкритого акціонерного товариства «Криворізький гірничо-металургійний комбінат «Криворіжсталь» змінено на Відкрите акціонерне товариство «Міттал Стіл Кривий Ріг». Відповідно до рішення загальних зборів акціонерів від 14 червня 2007 року найменування відкритого акціонерного товариства «Міттал Стіл Кривий Ріг» змінено на Відкрите акціонерне товариство «АрселорМіттал Кривий Ріг». Відповідно до рішення загальних зборів акціонерів від 21 квітня 2011 року найменування відкритого акціонерного товариства «АрселорМіттал Кривий Ріг» змінено на Публічне акціонерне товариство «АрселорМіттал Кривий Ріг». Код ЄДРПОУ 24432974» [35].

«Метою діяльності Товариства є одержання прибутку та досягнення економічних і соціальних результатів за рахунок здійснення виробничої та

господарської діяльності. Відповідно до зазначеної вище мети, предметом діяльності Товариства (основними напрямками його діяльності) є:

- 1) виробництво та реалізація металопродукції;
- 2) виробництво чавуну, сталі та феросплавів;
- 3) лиття чавуну;
- 4) лиття сталі;
- 5) оброблення та нанесення покриттів на метали;
- 6) загальні механічні операції;
- 7) розробка родовищ корисних копалин і видобуток рудної та нерудної сировини;
- 8) підземне та відкрите добування залізних руд;
- 9) збагачення залізних руд підземного та відкритого видобутку руди;
- 10) підземне добування залізістих кварцитів;
- 11) добування руд кольорових металів, в тому числі добування та збагачення алюмінієвої сировини та добування та збагачення руд інших кольорових, рідких та дорогоцінних металів». Товариство відповідно до мети своєї діяльності може виконувати також інші роботи, надавати інші види послуг, займатися будь-якою іншою господарською діяльністю, не забороненою чинним законодавством України» [46].

«Товариство є власником:

- грошових коштів та майна, переданого йому засновником та акціонерами у власність як вклад до статутного капіталу;
- продукції, виробленої або майна створеного Товариством в результаті здійснення господарської діяльності;

- іншого майна, набутого на підставах, не заборонених законодавством України» [46].

«Товариство має самостійний баланс, поточні та інші рахунки (в тому числі валютні) в установах банків; фірмову марку та знак для товарів та послуг, які затверджуються Наглядовою радою Товариства і реєструються згідно з чинним законодавством, печатки із своїм найменуванням та ідентифікаційним

кодом та штампи. Засновником Товариства є держава в особі Міністерства промислової політики України. Акціонерами Товариства можуть бути державні органи приватизації, а також фізичні та юридичні особи, які набули право власності на акції Товариства у процесі приватизації, випуску нових акцій та на вторинному ринку цінних паперів. Статутний капітал Товариства поділений на 3 859 533 000 простих іменних акцій номінальною вартістю 1 (одна) грн. кожна. Усі акції Товариства існують виключно в бездокументарній формі» [46].

«Історія комбінату бере свій початок 4 серпня 1934 року, коли був отриманий перший чавун в доменній печі №1. В подальшому починається поетапне введення в дію промислових об'єктів і виробничих потужностей:

20 серпня 1939 р. – отримана перша плавка бесімерівської сталі.

12 квітня 1957 р. – введений в експлуатацію безперервний чотирьохнитковий дротяний стан 250-1.

25 грудня 1957 р. – завод став підприємством з повним металургійним циклом.

1968 р. – створено управління головного механіка та управління залізничного транспорту металургійного виробництва.

1996 р. – почалась реструктуризація комбінату. Новокриворізький гірничо-збагачувальний комбінат увійшов до складу Криворізького державного гірничо-металургійного комбінату «Криворіжсталь» на правах його структурного підрозділу, створений агропромисловий комплекс.

1997 р. – до комбінату приєднано коксохімічний завод.

2001 р. – на базі окремих виробничих потужностей рудоуправління ім. Кірова утворено шахтоуправління з підземного видобутку руди як окремий підрозділ комбінату «Криворіжсталь». З того часу комбінат – інтегроване металургійне підприємство з повним металургійним циклом, до складу якого входять: шахтоуправління з підземного видобутку руди, гірничо-збагачувальний комплекс, коксохімічне виробництво, металургійне виробництво. ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» виробляє арматурну сталь і катанку зі звичайних і низьколегованих марок сталі, агломерат, концентрат,

кокс, чавун, сталь, сортовий і фасонний прокат, доменний шлак. Металопрокат, вироблений в ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», використовують у всіх кліматичних зонах планети» [29].

«Управління Товариством здійснюють:

1. Вищий орган Товариства - Загальні збори Акціонерів Товариства - мають право приймати рішення з усіх питань діяльності Товариства, у тому числі і з тих, що віднесені до компетенції Наглядової ради та Генерального директора Товариства.

2. Наглядова рада; Наглядова рада є органом Товариства, що здійснює захист прав Акціонерів, і в межах компетенції, визначеної цим Статутом та чинним законодавством, контролює та регулює діяльність Генерального директора.

3. Виконавчий орган Товариства - Генеральний директор Товариства. Одноосібним Виконавчим органом Товариства, який здійснює управління його поточною діяльністю, є Генеральний директор. Генеральний директор одноосібно, на свій розсуд та під власну відповідальність ухвалює всі рішення щодо питань, які складають його компетенцію, є підзвітним Загальним зборам і Наглядовій раді, організовує виконання їх рішень» [46].

«Перевірка (контроль) господарсько-фінансової діяльності Товариства проводиться Ревізійною комісією. Ревізійна комісія підзвітна Загальним зборам та здійснює контроль шляхом проведення перевірок і доповідає про результати проведених нею перевірок Загальним зборам, а в період між Загальними зборами – Наглядовій раді. Управління Товариством здійснюється відповідно до його Статуту на основі поєднання прав власника щодо господарського використання свого майна і участі в управлінні трудового колективу» [46].

«Підприємство з повним металургійним циклом (рис.А.1, дод.А) включає коксохімічне, гірничо-збагачувальне виробництва, шахтоуправління з підземного видобутку руди і металургійне виробництво, яке складається з аглодоменного, сталеплавильного і прокатного переділів» [5].

«У складі коксохімічного виробництва знаходяться:

- Вуглепідготовчий цех. Основним завданням цеху є прийом, відвантаження, зберігання вугільних концентратів, а також підготовка шихти і подача її у вугільні башти коксових цехів.

- Коксовий цех №1. Цех призначений для отримання коксу та коксового газу з вугільної шихти, яка подається по конвеєрних трактах вуглеподачі з вуглепідготовчого цеху.

- Цех уловлювання. Основним завданням цеху є охолодження коксового газу, витяг з нього продуктів коксування і подальша передача його в цех сіркоочищення.

- Цех сіркоочищення. Цех призначений для очищення коксового газу від сірководню з наступним одержанням з сірководневого газу сірчаної технічної кислоти» [5].

«До складу шахтоуправління ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» входять такі підрозділи:

- Шахта ім. Артема.
- Шахта «Прохідницька».
- Гірничий цех.
- Дробильно-сортувальна фабрика.

У структуру гірничо-збагачувального виробництва входять два підрозділи:

- гірничотранспортний підрозділ (рудоуправління, дробильні фабрики №№3, 4, гірничотранспортний цех);

дробильно-збагачувальний підрозділ (дробильна фабрика, рудозбагачувальні фабрики №№ 1, 2, цех шламового господарства)» [5].

«До складу аглодоменного департаменту входять:

- Агломераційний цех металургійного виробництва. Виробнича потужність – до 3681 тис. т на рік агломерату – рудного концентрату, необхідного для отримання чавуну в доменній печі.

- Агломераційний цех №1 – 4500 тис. т агломерату на рік.
- Агломераційний цех №2 – 5150 тис. т агломерату на рік.

- Агломераційний цех №3 – підготовка шихти для агломераційних цехів №№1,2.

- Доменний цех №1 (у складі доменні печі №№5,6,7,8). Виробництво майже 7, 45 млн. т чавуну на рік.

- Доменний цех №2. В даний час до складу цеху входить одна з найбільших в Європі доменна піч №9. Виробнича потужність складає – 4 млн. т чавуну на рік» [5].

«Основними цехами сталеплавильного департаменту є:

- Конвертерний цех. У конвертерному цеху виробляється виплавка киплячих, напівспокійних, спокійних, легованих і низьколегованих марок сталі. Проектна потужність цеху 6,5 млн. т на рік, з яких 1,2 млн. т на рік розливається за допомогою 6-тиструменевої машини безперервного лиття заготовки.

- Мартенівський цех. Виробляється виплавка киплячої, напівспокійної і спокійної сталі. Виробнича потужність – 1,5 млн. т сталі на рік.

- Цех підготовки потягів. У цеху ведеться підготовка сталерозливних потягів для конвертерного і мартенівського цехів, роздягання і доставка злитків в обтискні цехи прокатного переділу.

- Вогнетривко-вапняний цех. Забезпечує цехи сталеплавильного і аглодоменного виробництва вапном, конвертерного виробництва – вогнетривками та вогнетривкою масою для торкретування конвертерів.

- Копровий цех. У цеху здійснюється переробка металобрухту і скрапу, а також їх навантаження в потяг для подальшої виплавки сталі в сталеплавильних цехах.

- Цех ремонту металургійних печей для проведення ремонтів вогнетривкої кладки металургійних агрегатів в цехах аглодоменного, сталеплавильного і прокатного департаментів» [5].

«Прокатний департамент складається:

- Цех Блюмінг – призначений для виробництва заготовки для дрібносортих і дротяних станів підприємства, а також виробництва заготовки для відвантаження на експорт.

- Сортопрокатний цех №1 (три дрібносортих і один дровий стан). Виробництво арматурних профілів, куточків, смуг, катанки, кіл, квадратів.

- Сортопрокатний цех №2 (два дрібносортих стани). Виробництво арматурних профілів, кіл, квадратів.

- Прокатний цех №3. Виробництво кругів і катанки з конструкційних марок сталі, арматурного прокату в мотках.

- Вальцетокарний цех. Розточування, ремонт, фрезерування валків для випуску металопродукції, що відповідає вимогам світових стандартів.

- Цех переробки металопродукції. Виробництво наплавочного, зварювального дроту, а також металевої сітки та нестандартних виробів для цехів підприємства, виробництво гнutoї арматури і металопродукції кратних мірних довжин» [5].

Динаміка ключових показників виробничо-господарської і фінансової діяльності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» представлена в таблиці 2.1.

Аналізуючи дані таблиці 2.1, можна зробити висновок про те, що діяльність базового підприємства є достатньо ефективною, незважаючи на погіршення деяких ключових показників за період 2015-2017 рр. Так, у 2017 р. у порівнянні з 2015 р. покращились такі показники як вартість товарної продукції (зростання на 72,2% вартості у діючих цінах та на 85,4% вартості у порівняльних цінах 2016 р.), чистий дохід від реалізації продукції (зростання на 43,1%), продуктивність праці (зростання у 2,3 рази), заробітна плата працівників основної діяльності (зростання на 36%), фондвіддача (зростання у 2 рази), середньорічна вартість власного капіталу (зростання на 10,3%), оборотність активів (зростання у 1,5 рази), витрати на 1 грн. товарної продукції (зменшення на 22,9%), витрато місткість продажів (зменшення на 12,5%). Суттєве покращення відбулось за показниками прибутковості: зросли всі види прибутку підприємства (прибуток від операційної діяльності – майже у 4 рази,

Таблиця 2.1 – Динаміка ключових показників виробничо-господарської і фінансової діяльності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»

№ з/п	Показник	Од. виміру	Роки			Відхилення, %		
			2015	2016	2017	2016 /2015	2017 /2016	2017 /2015
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Обсяг виробництва продукції у натуральному виразі	тис. т (м, шт. тощо)	5279,9	6078	5134,9	115,1	84,5	97,3
2.	Товарна продукція в діючих цінах	тис. грн.	774601	622504	1333519	80,4	214,2	172,2
3.	Товарна продукція в порівнянних цінах	тис. грн.	614762,7	457723,5	1139759,8	74,5	249	185,4
4.	Реалізована продукція (чистий дохід від реалізації)	тис. грн.	46261289	52961756	66185876	114,5	125	143,1
5.	Чисельність працівників основної діяльності	осіб	28731	25012	23256	87,1	93	81
6.	Продуктивність праці (р.3/р.5)*	тис. грн. /люд.	21,4	18,3	49	85,5	267,8	229
7.	Середньомісячна заробітна плата працівників основної діяльності	грн.	90680,6	99714,1	123336,2	110	123,7	136
8.	Середньорічна вартість основних засобів (ОЗ)	тис. грн.	49321748	47567335,5	46813282	96,4	98,4	94,9
9.	Коефіцієнт зносу ОЗ	%	67,9	79,8	93,3	-	-	-
10.	Фондовіддача (р.3/р.8)*	грн./ грн.	0,012	0,011	0,024	91,7	218,2	200
11.	Середньорічні залишки оборотних активів	тис. грн.	20049188,5	24459651,5	30411299,5	122	124,3	151,7
12.	Коефіцієнт оборотності оборотних активів (р.4/р.11)*	обороти	2,3	2,2	2,2	95,7	-	95,7
13.	Середньорічна вартість активів (капіталу)	тис. грн.	2251980	2632730,5	2231949,5	117	84,8	99,1
14.	Середньорічна вартість власного капіталу	тис. грн.	56862952,5	58806894,5	62703898	103,4	106,6	110,3
15.	Оборотність активів (р.4/р.13)*	обороти	20,5	20,1	29,7	98	147,8	144,9
16.	Собівартість товарної продукції	тис. грн.	46216438	50161928	61304120	108,5	122,2	132,6
17.	Витрати на гривню товарної продукції (р.16/р.2)*	грн./грн.	59,7	80,6	46	135	57,1	77,1
18.	Рентабельність товарної продукції (((р.2-р.16)/р.16)x100)*	%	-98,3	-98,8	97,8	-	-	-
19.	Собівартість реалізованої продукції	тис. грн.	45141096	47924608	56562119	106,2	118	125
20.	Витратомісткість продаж (р.19/р.4)*	грн./грн.	0,98	0,9	0,85	92,7	94,4	87,5
21.	Прибуток від операційної діяльності ЕВІТ	тис. грн.	1706378	3705187	6669963	217,1	180	390,9
22.	Операційна рентабельність (рентабельність продажів) ((р.21/р.4)x100)	%	3,7	7	10,1	-	-	-
23.	Прибуток ЕВІТДА (ЕВІТ+амортизація ОЗ і НА)	тис. грн.	40746074	47356862	54465677	116,2	115	133,7
24.	Рентабельність ЕВІТДА ((р.23/р.4)x100)	%	88,1	89,4	82,3	-	-	-

25.	Чистий прибуток	тис. грн.	1384750	2704116	5061847	195,3	187,2	365,5
26.	Рентабельність виробництва (((p.25/(p.8+p.11))x100)	%	2	3,8	6,6	-	-	-
27.	Рентабельність активів (капіталу) ((p.25/p.13)x100)	%	61,5	102,7	226,8	-	-	-
28.	Рентабельність власного капіталу ((p.25/p.14)x100)	%	2,4	4,6	8,1	-	-	-

Джерело: розраховано автором на основі [39; 40]

прибуток EBITDA – в 1,3 рази, чистий прибуток у 3,7 рази. У 2017 році діяльність була повністю рентабельною за всіма показниками: рентабельність товарної продукції склала 97,8%, рентабельність продажів – 10,1%, рентабельність EBITDA – 82,3%, рентабельність виробництва – 6,6%, рентабельність активів – 226,8%, рентабельність власного капіталу – 8,1%.

Разом з тим спостерігалась негативна динаміка в період 2015-2017 рр. за такими показниками як обсяг виробництва продукції у натуральному виразі (падіння на 2,7%); чисельність працівників основної діяльності (падіння на 19%); середньорічна вартість основних засобів (падіння на 5,1%), при цьому коефіцієнт зносу основних засобів складає 93,3% і фондвіддача хоча й збільшилась у 2 рази, але складає всього близько 0,03 грн., тобто на 1 грн. витрачених фондів приходиться всього 0,03 грн. товарної продукції; оборотність оборотних активів (падіння на 4,3%), середньорічна вартість капіталу (падіння на 0,9%). Динаміка проаналізованих показників свідчить про падіння ефективності використання основних та оборотних фондів підприємства, а також капіталу. При цьому, падіння чисельності основної персоналу не вплинуло на продуктивність праці, підвищення якої відбулось за рахунок витрат на модернізацію виробництва. Отже, підприємство залишається на достатньо високому рівні конкурентоспроможності і резервами для його підвищення є покращення ефективності використання капіталу, основних, оборотних коштів та робочої сили.

2.2 Аналіз зовнішніх умов функціонування ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» та оцінка його ринкових позицій на галузевому ринку

«Компанія АрселорМіттал є світовим лідером з виробництва сталі. АрселорМіттал займає провідні позиції на основних світових ринках збуту металу, включаючи такі галузі як автомобілебудування, будівництво, виробництво побутової техніки та упаковки. Також компанія володіє великими запасами сировини та ефективною системою збуту. Компанія АрселорМіттал є світовим лідером з виробництва сталі. Компанія АрселорМіттал, штат якої налічує більше 199 тис. співробітників, має представництва в 60 країнах світу. АрселорМіттал веде свою металургійну діяльність на чотирьох континентах, включаючи як розвинені ринки, так і ринки, що розвиваються. Близько 38% нашої сталі виробляється в Америці, 46% – в Європі і 16% – в інших регіонах, серед яких Казахстан, Південна Африка та Україна. АрселорМіттал лідирує на ринках металу Північної і Південної Америки, Західної та Східної Європи, країн СНД та Африки» [32].

«Гірничодобувна галузь є основою розвитку компанії АрселорМіттал. В даний час ведеться видобуток руди в таких країнах, як Бразилія, Боснія, Канада, Казахстан, Ліберія, Мексика, Україна та Сполучені Штати. Група структурно поділена на шість операційних сегментів: Плоский вуглецевий прокат Америки, Плоский вуглецевий прокат Європи, Довгомірний вуглецевий прокат Америки та Європи, AACIS (Азія, Африка, країни СНД), Гірничодобувний сегмент і Збут. Кожне підприємство компанії відноситься до одного з цих сегментів. Допоміжні підрозділи включають в себе закупівлі, енергопостачання, постачання, інформаційні технології, юридичний напрямок, нерухомість і збут неосновних видів продукції» [32].

«Публічне акціонерне товариство «АрселорМіттал Кривий Ріг» займає лідируючі позиції серед найбільших підприємств гірничо-металургійного комплексу України і є частиною міжнародної корпорації АрселорМіттал – виробника сталі №1 в світі та одного за найбільших іноземних інвесторів

країни. ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» – підприємство з повним металургійним циклом, яке включає коксохімічне виробництво, гірничодобувне виробництво (відкриті розробки та підземне видобування руди) і металургійне виробництво, у складі якого діють аглодоменний, сталеплавильний та прокатний департаменти. ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» є одним з найбільших виробників сталевого прокату в Україні, спеціалізується на виробництві довгомірного прокату, зокрема, арматури і катанки із звичайних і низьколегованих марок сталі, також виробляє агломерат, концентрат, кокс, чавун, сталь, сортовий і фасонний прокат. Діяльність ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» охоплює виробничий ланцюг від видобутку залізної руди до виготовлення готової металопродукції. В 2016 р. підприємство виробило 6,1 млн. т чавуну, 7,0 млн. т еквівалентної сталі і 5,5 млн. т прокату» [32].

Для виявлення потенціалу підвищення конкурентоспроможності підприємства необхідно провести аналіз сильних і слабких сторін організації, можливості і загрози, які вони несуть, що дає проведення SWOT-аналізу.

«Переваги ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»:

- Власний видобуток залізної руди знижує залежність від коливань цін на сировину.
- Низькі затрати металургійного виробництва.
- Присутність на ринках з високим потенціалом зростання (внутрішній ринок, Західна і Північна Африка, Близький Схід, СНД та Балкани).
- Географічна близькість до Європи та СНД – залізничне сполучення.
- Близькість до портів Чорного моря – відкритий доступ до світових ринків» [35].

«Основні ризики в діяльності підприємства та заходи щодо їх зменшення: 1. Ризик пов'язаний з охороною праці та безпекою. Заходи: впровадження програми «Прагнення до нуля нещасних випадків»; досягнення 3-го рівня Стандартів АрселорМіттал по запобіганню смертельних нещасних випадків; інвестиції в охорону праці та безпеку; проведення тренінгів та атестацій робітників; впровадження проекту «Сміливе лідерство».

Таблиця 2.2 –SWOT-аналіз ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - достатньо розвинена транспортна інфраструктура - значний досвід роботи, особливо на внутрішньому ринку - вигідне географічне розташування постачальників сировини, близькість до ключових ресурсів і стратегічних ринків - наявність фундаментальної науково-освітньої бази для розвитку металургії - власне інжинірингове бюро, (науково-дослідна робота) - кваліфіковані кадри з великим досвідом роботи і низькою оплатою праці - модернізація виробництва та реалізація інвестиційних проектів 	<ul style="list-style-type: none"> - застаріле обладнання та технології виробництва - висока енергоємність виробництва - неповне використання виробничих потужностей - високий рівень відходів виробництва - залежність від кон'юнктури світових ринків та валютних коливань - низька рентабельність - значні витрати на мінімізацію впливу діяльності підприємства на навколишнє середовище - значний ступінь зносу обладнання - значний обсяг витрат на транспортування сировини - проблеми із забезпеченням металобрухтом, непрозорий ринок металобрухту - низька ємність внутрішнього ринку
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> - модернізації обладнання і використання енергозберігаючих технологій - вихід на нові ринки збуту - розробка і впровадження нових технологій переробки відходів - впровадження комплексу науково-технічних рішень щодо зниження негативного впливу на довкілля - виведення з експлуатації мартенівського виробництва, розвиток конвертерного та електросталеплавильного виробництв - впровадження технології безперервного лиття, будівництво ливарно-прокатних модулів - будівництво сучасних сортових і листових прокатних станів - стимулювання споживання металопродукції на внутрішньому ринку 	<ul style="list-style-type: none"> - ризик перерозподілу грошових потоків на користь материнської компанії - постійне зростання транспортних тарифів, цін на енергоносії, паливо, газ, сировинні ресурси - інфляційні процеси - посилення конкуренції з боку Росії, Білорусі, Молдови, Туреччини - практично відсутня галузь вітчизняного сучасного машинобудування - непродумана політика уряду - падіння попиту на металопродукцію в межах країни і на світовому ринку - збільшення вимогливості постачальників та покупців - міграція кваліфікованих фахівців у зв'язку зі складною економічною ситуацією в державі

Джерело: складено автором на основі [2, с. 223; 37]

2. Ринковий ризик. Заходи: покращення рівня послуг, краще дослідження ринку; задоволення клієнтів, покращення асортименту продукції, робота з покупцями. 3. Ризик пов'язаний з податками та ліквідністю. Заходи: постійні

зустрічі з посадовими особами на різних рівнях; контроль робочого капіталу. 4. Екологічний ризик. Заходи: безперервний моніторинг викидів; контроль за утилізацією відходів; план капітальних інвестицій (регулярне вдосконалення та інвестиції). 5. Ризик постачання. Заходи: підтримка резервних запасів; пошук надійних постачальників, диверсифікація мережі постачальників. 6. Політичний ризик. Заходи: встановлення зв'язків з громадськістю / встановлення відносин з органами державної влади на національному та регіональному рівні; дотримання вимог законодавства» [41].

За результатами проведеного аналізу можна зробити висновок про те, що ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» має потужний конкурентний потенціал. В умовах загострення постійної конкурентної боротьби на світових ринках за можливість збуту металургійної продукції базове підприємство потребує розробки стратегічних заходів щодо запобігання погіршення своєї конкурентної позиції та максимального використання власних конкурентних переваг. Це дозволить йому бути соціально та економічно ефективним, і, як наслідок не тільки зберегти, а й посилити свою конкурентоспроможність.

2.3 Оцінка діяльності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» з позиції забезпечення цілей сталого економічного розвитку

«ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» займає провідні позиції на основних металургійних ринках світу, включаючи такі галузі як автомобілебудування, будівництво, виробництво побутової техніки і упаковки, має провідні науково-дослідні та технологічні можливості, значні запаси сировини та видатні розподільчі мережі. Основна філософія АрселорМіттал полягає у виробництві безпечної та стабільної сталі. Сталий розвиток, якість, лідерство є основними цінностями компанії АрселорМіттал, що визначають загальну стратегію її довгострокового розвитку. Безпека є головним пріоритетом кожного підприємства групи, і мета АрселорМіттал - стати найбезпечнішою серед металургійних та гірничодобувних компаній в світі» [14, с. 3].

«АрселорМіттал прагне зробити внесок в створення більш сталого майбутнього. 10 цілей сталого розвитку є основою сталого розвитку АрселорМіттал і на їх досягнення зосереджено зусилля, щоб виконати довгострокові зобов'язання перед всіма зацікавленими сторонами:

1. Люди. Безпека, здоров'я, якість життя людей.
2. Продукція, що прискорює сталий стиль життя.
3. Інфраструктура. Продукція, що створює надійну інфраструктуру.
4. Ресурси. Ефективне використання ресурсів з високим ступенем переробки відходів.
5. Повітря, земля, вода. Відповідальний користувач повітря, землі та води.
6. Енергія, що допомагає знизити вміст вуглецю.
7. Ланцюги постачань, яким довіряють наші клієнти.
8. Місцеві громади. Активна участь в житті місцевих громад.
9. Науковці та інженери. Підготовка талановитих науковців та інженерів.
10. Оцінка впливу. Наш внесок в розвиток суспільства» [15, с. 5].

Прагнення досягнути поставлених завдань, не зважаючи на суттєві труднощі, що виникли на світових ринках металургійної продукції (посилення конкуренції, втрата конкурентоспроможності на ринках СНД, підвищення мита на імпорту продукцію і, як наслідок, зниження обсягів реалізації продукції, втрати традиційних ринків збуту, проблеми в реалізації виробничої програми), роблять ПАТ «Арселор Міттал Кривий Ріг» найбільш сталою металургійною компанією України.

Результати прагнень ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» до забезпечення сталого соціально-економічного розвитку можна дослідити за допомогою аналізу звітів підприємства, результати якого містяться в табл.2.3.

Таблиця 2.3 – Основні показники результатів досягнення цілей сталого соціально-економічного розвитку ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»

№ з/п	Показник	Од. виміру	Роки			Відхилення, %		
			2015	2016	2017	2016 /2015	2017 /2016	2017 /2015
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Доходи	млн. грн.	46261,3	52961,8	66185,9	15	25	43
2.	Прямий економічний внесок в розвиток суспільства	млн. грн.	50938	50849	58943,5	-18	16	16
3.	Виплати державі:							
	Державний бюджет	млн. грн.	3923	1609	1997	-59	24	-49
	Місцевий бюджет	млн. грн.	731	780	869	7	11	19
4.	Чисельність персоналу	чол.	27139	24633	23815	-9	-3	-12
5.	Заробітна плата, інші виплати та пільги співробітників	млн. грн.	3494,5	3110,8	3788,9	-11	22	8
6.	Середня кількість годин навчання на одного співробітника	год.	85	66	85	-22	29	-
7.	Інвестиції в охорону навколишнього середовища	млн. грн.	859,5	472,7	851,2	-45	80	-1
8.	Капітальні інвестиції	млн. грн.	5,2	4,7	6,8	-10	45	31
9.	Соціальні інвестиції	млн. грн.	18,3	16,5	25,8	-10	56	41
10.	Дослідження та розробки	млн. дол.	227	239	278	5	16	23
11.	Використання сировини та матеріалів:							
	залізна руда	млн. т	24,3	21,4	21,7	-12	1	-11
	вугілля	млн. т	2,5	2,9	3,5	16	21	40
	кокс	млн. т	1,8	1,9	2,3	6	21	28
12.	Загальне використання енергії	млн. Gj	149,3	171,5	167,9	15	-2	13
13.	Загальна кількість викидів пилу	тис. т	36,5	35,5	32,1	-3	-10	-12

Джерело: складено автором за [14; 15]

Як показують результати розрахунків, найбільш складним у досягненні цілей сталого соціально-економічного розвитку ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» виявився 2016 рік. Відбулось суттєве зниження наступних показників: прямого економічного внеску в розвиток суспільства – на 18%, відрахувань до Державного бюджету України – на 59%, чисельності персоналу – на 9%, заробітної плати – на 11%, годин навчання персоналу – на 22%, інвестицій в охорону навколишнього середовища – на 45%, капітальних і соціальних інвестицій – на 10%. При цьому зросли витрати вугілля (на 16%), коксу (на 6%) та електроенергії (на 15%). Невелике покращення показали тільки відрахування

до місцевого бюджету (+7%), витрати на дослідження і розробки (+5%), використання залізної руди (-12%) та загальна кількість викидів пилу (-3%). Але більшість показників у 2017 році змінили негативний тренд на позитивний, проблематичними залишаються тільки показники використання сировини і матеріалів: витрати вугілля, коксу та електроенергії загалом за 2 роки збільшились відповідно на 40%, 28%, 13%. Незважаючи на це, ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» залишається привабливим партнером для всіх зацікавлених сторін, завжди відкритим до діалогу, демонструє належні практики громадського та соціального розвитку і прагне до найвищих стандартів корпоративної відповідальності.

Висновки з розділу 2

Отже, здійснений аналіз фактичного рівня конкурентоспроможності підприємства дозволяє зробити наступні висновки:

1. Криворізький гірничо-металургійний комбінат «Криворіжсталь» засновано відповідно до рішення Міністерства промислової політики України від 07.04.2004р. №166 шляхом перетворення Криворізького державного гірничо-металургійного комбінату «Криворіжсталь» у відкрите акціонерне товариство. Відповідно до рішення загальних зборів акціонерів від 21 квітня 2011 року його найменування змінено на Публічне акціонерне товариство «АрселорМіттал Кривий Ріг». Це інтегроване металургійне підприємство з повним металургійним циклом, до складу якого входять: шахтоуправління з підземного видобутку руди, гірничо-збагачувальний комплекс, коксохімічне виробництво, металургійне виробництво. ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» виробляє арматурну сталь і катанку зі звичайних і низьколегованих марок сталі, агломерат, концентрат, кокс, чавун, сталь, сортовий і фасонний прокат, доменний шлак.

2. Метою діяльності Товариства є одержання прибутку та досягнення економічних і соціальних результатів за рахунок здійснення виробничої та

господарської діяльності. Відповідно до зазначеної вище мети, предметом діяльності Товариства (основними напрямками його діяльності) є: виробництво та реалізація металопродукції; виробництво чавуну, сталі та феросплавів; лиття чавуну; лиття сталі; оброблення та нанесення покриттів на метали; загальні механічні операції; розробка родовищ корисних копалин і видобуток рудної та нерудної сировини; підземне та відкрите добування залізних руд; збагачення залізних руд підземного та відкритого видобутку руди; підземне добування залістистих кварцитів; добування руд кольорових металів, в тому числі добування та збагачення алюмінієвої сировини та добування та збагачення руд інших кольорових, рідких та дорогоцінних металів. Напрямки діяльності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» протягом періоду існування не змінювались.

3. В період з 2015-2017 рр. основні економічні показники діяльності базового підприємства мали тенденцію до покращення: зростання відбулось за показниками як вартість товарної продукції, чистий дохід від реалізації продукції, продуктивність праці, заробітна плата працівників основної діяльності, фондівіддача, середньорічна вартість власного капіталу, оборотність активів, витрати на 1 грн. товарної продукції, витратомісткість продажів, прибуток від операційної діяльності, прибуток EBITDA, чистий прибуток, рентабельність товарної продукції, рентабельність продажів, рентабельність EBITDA, рентабельність виробництва, рентабельність активів, рентабельність власного капіталу. Разом з тим спостерігалась негативна динаміка за такими показниками як обсяг виробництва продукції у натуральному виразі; чисельність працівників основної діяльності; середньорічна вартість основних засобів. Це може бути наслідком існування таких недоліків як зниження якості продукції, збільшення втрат від браку, уповільнення запровадження заходів науково-технічного прогресу; скорочення ринків збуту і падіння попиту на продукцію підприємства.

4. При аналізі свого конкурентного потенціалу власне саме підприємство вважає своїми перевагами на ринку металургійної продукції наступне: зниження залежності від коливань цін на сировину через власний її видобуток;

зниження витрат на виробництво металу; власна ніша на ринках з високим зростаючим потенціалом (внутрішній ринок, Західна і Північна Африка, Близький Схід, СНД та Балкани); залізничне сполучення з Європою та країнами СНД; відкритий доступ до світових ринків, що пояснюється близькістю до портів Чорного моря. Серед ризиків діяльності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» слід зазначити: ризики в сфері охорони праці та безпеки, настання смертельних нещасних випадків; податкові ризики та ризики, пов'язані з ліквідністю та платоспроможністю підприємства; ризики, пов'язані з підвищенням рівня шкідливих для екології регіону викидів; ризики, пов'язані з постачанням ресурсів; політичні ризики.

5. Виробники сталі і прокату не залишаються осторонь і здійснюють всі можливі заходи, щоб бути в тренді світових соціально-економічних процесів. Прагнення базового підприємства до забезпечення сталого соціально-економічного розвитку та досягнення поставлених завдань, не зважаючи на суттєві труднощі, що виникли на світових ринках металургійної продукції (посилення конкуренції, втрата конкурентоспроможності на ринках СНД, підвищення мита на імпортовану продукцію і, як наслідок, зниження обсягів реалізації продукції, втрати традиційних ринків збуту, проблеми в реалізації виробничої програми), роблять ПАТ «Арселор Міттал Кривий Ріг» найбільш сталою металургійною компанією України.

РОЗДІЛ 3

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТ «АРСЕЛОРМІТТАЛ
КРИВИЙ РІГ»3.1 Прогнозування параметрів соціально-економічного розвитку
економіки України та Дніпропетровського регіону

Наукове передбачення напрямків і перспектив подальшого розвитку середовища функціонування досліджуваного підприємства є необхідним етапом у виявленні основних тенденцій змін показників, що характеризують соціально-економічну ефективність господарської діяльності підприємства. Основою формування передбачення є процес складання прогнозів, який інформує дослідника про майбутні зміни об'єкта прогнозування.

«Метою соціально-економічного прогнозування є створення наукових передумов для прийняття управлінських рішень органами законодавчої та виконавчої влади, органами місцевого самоврядування. Ці передумови передбачають: науковий аналіз тенденцій зміни соціально-економічних процесів; варіантне передбачення розвитку соціально-економічних процесів з огляду на наявні тенденції й окреслену мету; оцінювання ймовірних наслідків ухвалених рішень; обґрунтування напрямів соціально-економічного та науково-технічного розвитку. Завданням соціально-економічного прогнозування, з одного боку, є з'ясування перспективи найближчого або віддаленого майбутнього, вважаючи на реальні процеси сьогодення, а з іншого – сприяння розробленню оптимальних програм і планів економічного та соціального розвитку об'єкта, що має ґрунтуватися на пропонованому прогнозі й враховувати оцінку прийнятого рішення з позицій його наслідків у прогнозованому періоді» [11, с. 250].

При складанні прогнозів завжди дотримуються одного з основних принципів – альтернативності, який означає можливість розвитку соціально-

економічних процесів за різними векторами і траєкторіями за різних взаємозв'язків і структурних співвідношень. Якщо ймовірнісний характер прогнозування відбиває наявність випадкових процесів і відхилень за збереження якісної однорідності, сталості тенденцій, то альтернативність виходить з припущення про можливість існування якісно різних варіантів розвитку економіки. Цей принцип втілений у даному дослідженні через застосування декількох методів прогнозування (прогнозування на основі рядів динаміки, прогнозування на основі лінії тренду, прогнозування на основі експоненціального згладжування) із подальшим узагальненням всіх прогнозів до середнього значення за всіма оцінками.

Для прогнозування обрані показники, що характеризують соціально-економічний розвиток України та Дніпропетровської області, які безперечно впливають на діяльність всіх суб'єктів господарювання як на макро- так і на мікрорівні. Для аналізу макророзвитку обрані такі показники як номінальний ВВП, реальний ВВП, обсяг реалізованої промислової продукції, індекс промислової продукції, індекс цін виробників промислової продукції, індекс споживчих цін, середньомісячна номінальна і реальна заробітна плата одного працівника, заборгованість із виплати заробітної плати, кількість зареєстрованих безробітних, експорт товарів, імпорту товарів, капітальні інвестиції, рентабельність операційної діяльності підприємств, рентабельність всієї діяльності підприємств, власний капітал підприємств. Для аналізу мезорозвитку обрані такі показники як валовий регіональний продукт, індекс фізичного обсягу ВРП, індекс промислової продукції, індекс споживчих цін, індекс капітальних інвестицій, темп зростання обсягу прямих іноземних інвестицій, частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції, темп зростання доходів місцевих бюджетів, продуктивність праці, рівень безробіття населення, індекс реальної заробітної плати. Результати прогнозування наведені в таблицях 3.1 та 3.2.

Таблиця 3.1 – Прогнозний аналіз показників соціально-економічного розвитку України на 2018 рік

Показник (у % до попереднього року)	Роки			Середнє значення	Темпи росту, %		Середній темп росту, % (прогноз на 2018 рік на основі рядів динаміки)
	2015	2016	2017		2016 /2015	2017 /2016	
	Номінальний ВВП	120	125,1		150	131,7	
Реальний ВВП	142,3	120,1	170,8	144,4	20,1	70,8	156,7
Обсяг реалізованої промислової продукції	115,8	123,1	142,6	127,2	23,1	42,6	155,4
Індекс промислової продукції	86,6	102,8	99,9	96,4	2,8	-0,1	97,1
Індекс цін виробників промислової продукції	136	120,5	126,4	127,6	20,5	26,4	132,6
Індекс споживчих цін	148,7	113,9	114,4	125,7	13,9	14,4	114,9
Середньомісячна заробітна плата одного працівника							
- номінальна	123,8	140,1	169,3	144,4	40,1	69,3	180,8
- реальна	79,8	109	119,1	102,6	9	19,1	95,3
Заборгованість із виплати заробітної плати	106,6	118,2	126	117	118,2	126	121,1
Кількість зареєстрованих безробітних	80	90,7	72,2	80,9	-9,3	-27,9	60,5
Експорт товарів	94,1	120,6	114,4	109,7	20,6	14,4	108,5
Імпорт товарів	101,8	127,5	130,4	119,9	27,5	30,4	133,3
Капітальні інвестиції	130	126,6	164,4	140,3	26,6	64,4	167,5
Рентабельність операційної діяльності підприємств	1	7,4	8,8	5,7	-	-	10,5
Рентабельність всієї діяльності підприємств	-7,3	0,6	3	-1,2	-	-	5,4
Власний капітал	104,3	103	107,4	104,9	3	7,4	111,8

підприємств							
-------------	--	--	--	--	--	--	--

Закінчення таблиці 3.1

Показник	Прогноз на 2018 рік на основі лінії тренду, %	Прогноз на 2018 рік на основі експоненційного згладжування, %	Середня оцінка прогнозової зміни на 2018 рік з урахуванням усіх методів
Номінальний ВВП	161,7	135,4	156,5
Реальний ВВП	172,9	150	159,9
Обсяг реалізованої промислової продукції	154	130,3	146,6
Індекс промислової продукції	109,7	97,1	101,3
Індекс цін виробників промислової продукції	118	127,4	126
Індекс споживчих цін	91,2	123,4	109,8
Середньомісячна заробітна плата одного працівника			
- номінальна	190	149,4	173,4
- реальна	142	106	114,4
Заборгованість із виплати заробітної плати	136,3	118,8	125,4
Кількість зареєстрованих безробітних	73,2	79,2	71
Експорт товарів	130	110,6	116,4
Імпорт товарів	148,5	122	134,6
Капітальні інвестиції	174,7	145,1	162,4
Рентабельність операційної діяльності підприємств	13,5	6,3	10,1
Рентабельність всієї діяльності підприємств	9,1	-0,4	4,7
Власний капітал підприємств	108	105,4	108,4

Джерело: складено і розраховано автором

Дані таблиці 3.1 показують, що у 2018 році буде спостерігатись зростання всіх зазначених показників. Але зростання деяких з них не є позитивною тенденцією. Найбільшими темпами зростуть: номінальна заробітна плата – на 73,4%, капітальні інвестиції – на 62,4%, реальний ВВП – на 59,9%, номінальний ВВП – на 56,5%, обсяг реалізованої промислової продукції на 46,6%. Середній темп зростання передбачається за такими показниками як: імпорт товарів – на 34,6% (що є негативним моментом, оскільки його зростання перевищує зростання експорту продукції), індекс цін виробників промислової продукції – на 26%, експорт товарів – на 16,4%, реальна заробітна плата – на 14,4%. Найменшими темпами зростатимуть: індекс споживчих цін – на 9,8%, обсяг власного капіталу підприємств – на 8,4% та індекс промислової продукції – на 1,3%. Рентабельність операційної діяльності підприємств становитиме в середньому 10,1%, рентабельність всієї діяльності – 4,7%. Негативний прогноз спостерігається за показником заборгованості із виплати заробітної плати – її рівень зросте на 25,4%.

Таблиця 3.2 – Прогнозний аналіз розвитку Дніпропетровської області

Показник (у % до попереднього року)	Роки			Середнє значення	Темпи росту, %		Середній темп росту, % (прогноз на 2018 рік на основі рядів динаміки)
	2015	2016	2017		2016 /2015	2017 /2016	
	Валовий регіональний продукт	122	113,6		138,5	124,7	
Індекс фізичного обсягу ВРП	90,3	98,4	103,1	97,2	-1,6	3,1	99,1
Індекс промислової продукції	92,1	99,3	100,1	97,2	-0,7	0,1	93,6
Індекс споживчих цін	142,6	112,7	112,8	122,7	12,7	12,8	142,9
Індекс капітальних інвестицій	98,2	115,5	128,9	114,2	15,5	28,9	122,3
Темп зростання (зменшення)	94	86,8	109,3	96,7	-13,2	9,3	112,3

обсягу прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу)							
Частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції	0,7	0,4	0,4	0,5	-	-	0,7
Темп зростання (зменшення) доходів місцевих бюджетів	134,7	138,5	131,1	134,8	38,5	31,1	120,7
Продуктивність праці	98,9	89,9	103,3	97,4	-10,1	3,3	109,7
Рівень безробіття населення у віці 15-70 років	7,2	7,9	8,5	7,9	-	-	8,3
Індекс реальної заробітної плати	78,8	102,3	119,1	100,1	2,3	19,1	106,8

Закінчення таблиці 3.2

Показник	Прогноз на 2018 рік на основі лінії тренду, %	Прогноз на 2018 рік на основі експоненційного згладжування, %	Середня оцінка прогнозової зміни на 2018 рік з урахуванням усіх методів
Валовий регіональний продукт	141,1	127,5	136,6
Індекс фізичного обсягу ВРП	110,1	98,4	102,5
Індекс промислової продукції	105,2	97,8	98,9
Індекс споживчих цін	92,9	120,7	118,8
Індекс капітальних інвестицій	144,9	117,1	128,1
Темп зростання	112	99,2	107,8

(зменшення) обсягу прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу)			
Частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції	0,2	0,5	0,5
Темп зростання (зменшення) доходів місцевих бюджетів	131,2	134,1	128,7
Продуктивність праці	101,8	98,6	103,4
Рівень безробіття населення у віці 15-70 років	9,2	8	8,5
Індекс реальної заробітної плати	140,4	103,9	117

З розрахунків, що подані в таблиці 3.2, видно, що тенденції розвитку Дніпропетровського регіону у 2018 р. співпадатимуть із тенденціями розвитку економіки всієї України, зростання спостерігатиметься за всіма зазначеними показниками, окрім індексу промислової продукції (зменшиться на 1,1%). Негативним моментом у прогнозованому розвитку Дніпропетровського регіону є падіння темпів зростання деяких показників, а також те, що частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції залишиться надзвичайно маленькою і складе всього 0,5%.

3.2 Визначення перспектив господарської діяльності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» та їх вплив на конкурентоспроможність підприємства

В умовах динамічності та невизначеності майбутніх векторів соціально-економічного розвитку на всіх рівнях функціонування господарської системи підтримка конкурентоспроможності підприємства на високому рівні передбачає прогнозування тактики і стратегії конкурентної поведінки суб'єкта господарювання. Прогнозна оцінка стану господарської та фінансової діяльності підприємства проектується на розвиток конкурентних переваг організації є стає відображенням напрямків руху як окремого суб'єкта конкурентних відносин, так і конкурентного середовища економічної системи в цілому. В цьому випадку прогнозування є відображенням взаємозв'язку конкурентоспроможності промислового підприємства, всієї галузі та національної економіки в цілому.

Результати прогнозу основних показників сталого соціально-економічного розвитку ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» оформлені в таблиці 3.3. За висновками узагальненого прогнозу обраних показників у 2018 р. спостерігатиметься збільшення вкладу ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» в сталий соціально-економічний розвиток регіону. Так, на 46,5% збільшаться доходи підприємства, на 9,2% його прямий економічний внесок в розвиток суспільства, на 20,3% відрахування до місцевого бюджету, на 9,2% заробітна плата працівників, на 8,2% середня кількість годин навчання на одного співробітника, на 6,2% інвестиції в охорону навколишнього середовища, на 35,1% капітальні інвестиції, на 46,3% соціальні інвестиції, на 22,4% витрати на дослідження та розробки. Але проблеми неефективного використання ресурсів спостерігатимуться й у прогнозованому році: зменшення обсягів використання відбудеться тільки по залізній руді на 7,9%, а використання вугілля та коксу суттєво зросте – відповідно на 44,5% та 26,4%. Також

збільшиться загальне використання енергії – на 8,8%.

Таблиця 3.3 – Прогнозний аналіз основних показників результатів досягнення цілей сталого соціально-економічного розвитку ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» на 2018 р.

Показник (у % до попереднього року)	Роки			Середнє значення	Темпи росту, %		Середній темп росту, % (прогноз на 2018 рік на основі рядів динаміки)
	2015	2016	2017		2016 /2015	2017 /2016	
Доходи	115	125	143	127,6	25	43	150,5
Прямий економічний внесок в розвиток суспільства	82	116	116	104,7	16	16	82
Виплати державі:							
Державний бюджет	41	124	51	72	24	51	66
Місцевий бюджет	107	111	119	112,3	11	19	123
Чисельність персоналу	91	97	88	92	-3	-12	80
Заробітна плата, інші виплати та пільги співробітників	89	122	108	106,3	22	8	95,6
Середня кількість годин навчання на одного співробітника	78	129	100	102,3	29	1	98
Інвестиції в охорону навколишнього середовища	55	180	99	111,3	80	-1	54,5
Капітальні інвестиції	90	145	131	122	45	31	118,4
Соціальні інвестиції	90	156	141	129	56	41	127,4
Дослідження та розробки	105	116	123	114,7	16	23	118
Використання сировини та матеріалів:							
залізна руда	88	101	89	92,7	1	-11	90,5
вугілля	116	121	140	125,7	21	40	155,3
кокс	106	121	128	118,3	21	28	118,6
Загальне використання енергії	115	98	113	108,7	-2	13	110
Загальна кількість викидів пилю	97	90	88	91,7	-10	-12	92,7

Продовження таблиці 3.3

Показник	Прогноз на 2018 рік на основі лінії тренду, %	Прогноз на 2018 рік на основі експоненційного згладжування, %	Середня оцінка прогнозової зміни на 2018 рік з урахуванням усіх методів
Доходи	155,6	130,7	145,6
Прямий економічний внесок в розвиток суспільства	138,7	107	109,2
Виплати державі:			
Державний бюджет	82	67,8	72
Місцевий бюджет	124,3	113,6	120,3
Чисельність персоналу	89	91,2	86,7
Заробітна плата, інші виплати та пільги співробітників	125,3	106,6	109,2
Середня кількість годин навчання на одного співробітника	124,3	101,8	108
Інвестиції в охорону навколишнього середовища	155,3	108,8	106,2
Капітальні інвестиції	163	123,8	135,1
Соціальні інвестиції	180	131,4	146,3
Дослідження та розробки	132,7	116,4	122,4
Використання сировини та матеріалів:			
залізна руда	93,7	92	92,1
вугілля	149,7	128,6	144,5
кокс	140,3	120,2	126,4
Загальне використання енергії	106,7	109,6	108,8
Загальна кількість викидів пилу	82,7	91	88,8

Джерело: розраховано і складено автором

«Сповільнення темпів зростання світового ринку чорних металів ставить низку виробничих, фінансових і соціальних проблем і перед вельми успішними компаніями українського ГМК, яких бойові дії на Донбасі безпосередньо не зачіпають. Зокрема, як наголошувалось у ЗМІ, «найбільша у світі металургійна компанія ArcelorMittal інвестувала в ПАТ «Криворізький гірничо-металургійний комбінат «ArcelorMittal Кривий Ріг» 1,2 млрд. дол. і не має наміру продавати підприємство через складну ситуацію на ринках металопродукції» [21].

«У роботі українського гірничо-металургійного комплексу протягом 2015–2018 рр. відбулися суттєві функціональні й структурні зміни, що потужно позначатимуться на розвитку його та української економіки в цілому, мабуть, не лише в найближчому майбутньому, а й у більш віддаленій перспективі. З іншого боку, зміни на краще в технологічній базі вітчизняного ГМК надто повільні. І це послаблює можливості адекватної реакції цієї важливої ланки вітчизняної економіки на ймовірні загрози внутрішнього та зовнішнього характеру в перспективі» [25].

Так, «член-кореспондент НАН України В. Мазур, звертає увагу на те, що вже тривалий час експортноорієнтований вітчизняний ГМК (80 % продукції реалізується за кордон) не встигає за процесами модернізації, які відбуваються у світі». Причому цей експорт, в основному, має сировинний та напівсировинний характер. З України експортуються чавун у чушках, напівфабрикати прокату з нелегованої сталі, залізорудна сировина, брухт чорних металів. Що стосується високотехнологічної металопродукції, то вітчизняний споживач приречений шукати її за кордоном. Імпорт такої продукції в Україну в десятки разів перевищує її експорт [21].

«Для зміни структури експорту вітчизняного ГМК на більш конкурентоспроможну й прогресивну необхідна, насамперед, модернізація його підприємств. Однак нинішня соціально-політична й економічна криза в Україні лише загострює складну фінансову ситуацію, у якій опинилися підприємства цього сектору. Як зазначалося вище, останнім часом було частково реструктуризовано боргові зобов'язання ряду компаній українського ГМК. Ключова проблема сучасності для українського ГМК – модернізація виробництва та оптимізація його структури з метою підвищення конкурентоспроможності на світовому й внутрішньому ринках» [21].

«Основною конкурентною стратегією українських металургійних компаній у коротко- і середньотерміновій перспективі (тобто приблизно до 2020 р.) залишатиметься скорочення витрат на виробництві вже освоєного раніше асортименту продукції. І в цьому плані ситуація для них поки доволі

сприятлива. Адже падіння світових цін на мінеральну сировину, зокрема, залізну руду й коксівне вугілля, в останні півтора-два роки виявилось більш значним, ніж здешевлення прокату. І схоже, що на світовому ринку ця тенденція поки зберігатиметься. Це означає, що не лише українські, а й багато іноземних виробників сталі дотримуватиметься конкурентної стратегії, що базуватиметься на скороченні виробничих витрат» [21].

«За умов загострення конкуренції на світовому ринку чорних металів, для українських металургів вкрай важливо освоювати не лише нові географічні ринки, а й нові товарні ринки у регіонах, де вже присутня українська продукція. Одним з таких доволі перспективних ринків, де ще вкрай низька присутність вітчизняних металургів, на думку деяких фахівців, є європейський ринок ливарної продукції (лиття). Утім, «незважаючи на наявність у ЄС досить привабливої ніші для українських виробників лиття, вихід на європейський ринок вимагає значних витрат часу і зусиль. Зокрема, основними перешкодами є технічна відсталість багатьох ливарних підприємств, що тягне за собою нездатність відповідати вимогам до якості продукції. Другорядними перепонами є відсутність знання європейського ринку, технічні бар'єри у стандартизації, недостатність фінансових інструментів підтримки експорту та незадовільне організаційне сприяння українському експорту за кордоном з боку держави», – наголосив директор державного підприємства «Укрпромзовнішекспертиза» В. Власюк. Тобто вихід українських ливарників на закордонні ринки пов'язаний зі значними труднощами. Однак наявність ємного ринку, активний розвиток машинобудівної галузі Європи та зняття частини обмежень експорту українських товарів до Євросоюзу створює можливості для переорієнтації українських ливарників, за умови модернізації виробництва та наполегливого просування вітчизняної продукції на європейському напрямі» [22].

«Тому для освоєння цього сегмента європейського ринку вітчизняним підприємцям, як до речі й інших нових для них географічних і товарних ринків продукції чорної металургії, потрібен певний час. Це – перспектива більш

віддаленого періоду. Та й то лише за умов відповідної цілеспрямованої роботи. Взагалі-то, цілий ряд експертів також вважає, що українські металургійні компанії повинні від продажу напівфабрикатів і сировини переходити до експорту металопродукції з високою часткою доданої вартості. Однак висловлюється й думка про те, що зазначена стратегія, за умов глобального скорочення попиту на металургійну продукцію не може служити панацеєю для наших металургійних підприємств. Зазначається також, що випуск металопродукції «преміум-класу» вимагає й вищої кваліфікації персоналу (більших витрат на оплату праці), і кращого устаткування, що також тягне за собою додаткові значні витрати. Хоча, з іншого боку, раціональна диференціація товарної структури виробництва, у тому числі, і металургійного завжди була й буде одним з надійних засобів страхування бізнесу та запоруки його ефективності» [22].

Оскільки компанія ArcelorMittal вважає Україну пріоритетним напрямом свого бізнесу і до 2019 р. планує інвестувати в розвиток свого бізнесу в Україні 1,2 млрд. дол., базуючись на висновках експертів та на їх пропозиціях щодо розвитку металургійного комплексу України, її конкурентна стратегія в умовах економічного розвитку України повинна включати складові, представлені на рис.3.1.

Технологічно-інноваційна складова дозволить підприємству підтримувати конкурентні переваги, виробляючи продукцію, що є нижчою за вартістю і вищою за якістю, ніж продукція конкурентів. Вона забезпечуватиме організаційну оптимізацію виробничого процесу, вдосконалення технологічної структури основних фондів, динамічне відтворення матеріально-технічної бази господарської діяльності, що в перспективі формуватиме довгострокову конкурентоспроможність підприємства.

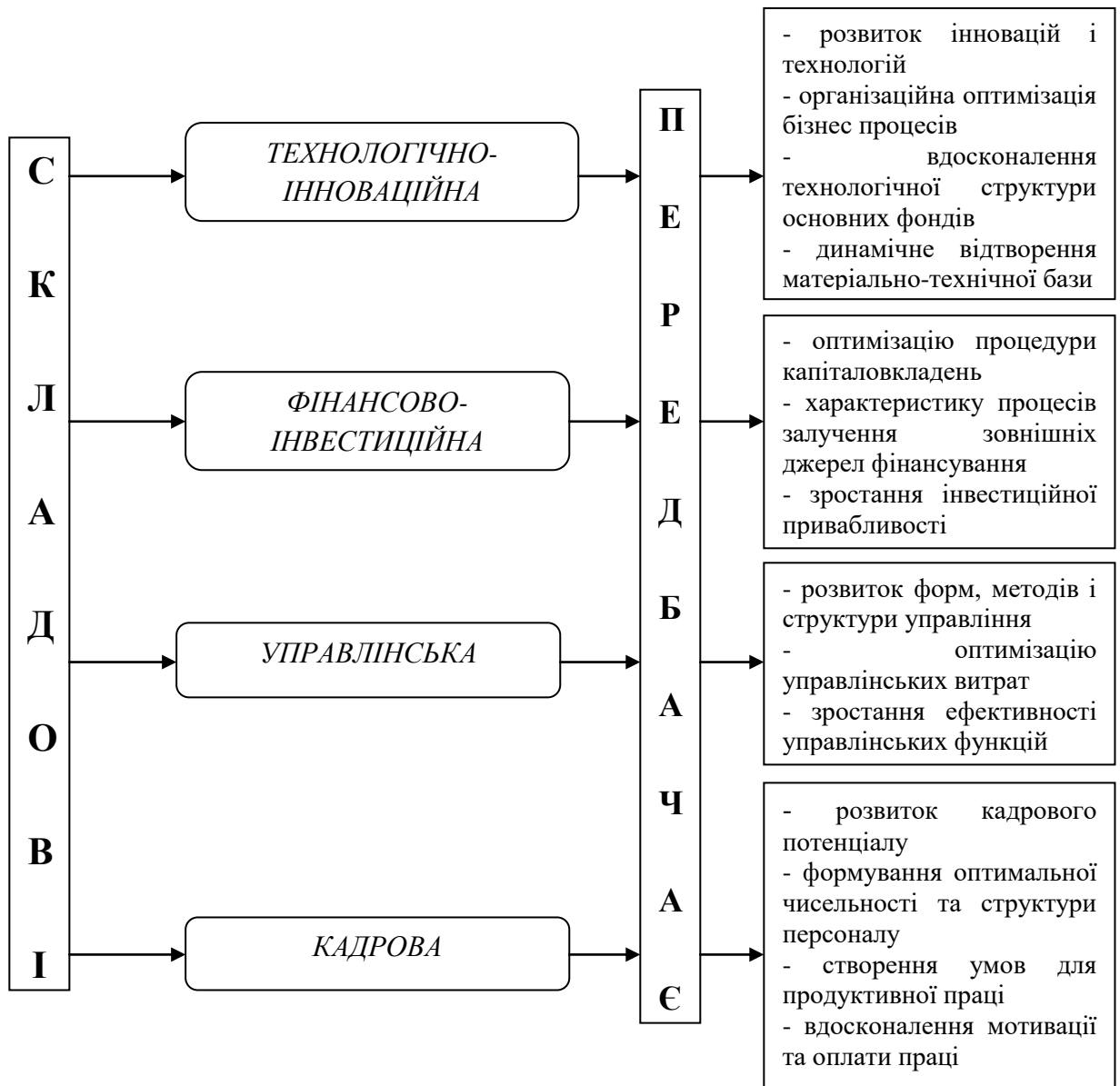

Рисунок. 3.1 – Складові загальної конкурентної стратегії ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»

Фінансово-інвестиційна складова характеризує стратегію здійснення капіталовкладень, шляхи залучення зовнішніх джерел фінансування інвестиційних проектів промислового розвитку, обґрунтованість інвестування власних коштів, планування повернення залучених коштів і, в кінцевому підсумку, забезпечуватиме зростання інвестиційної привабливості базового підприємства.

Управлінська складова загальної конкурентної стратегії ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» передбачає регулювання процесу розробки і

виконання управлінських рішень на основі взаємозв'язку всіх структурних елементів єдиного механізму управління економічним потенціалом підприємства з метою ефективної господарської діяльності підприємства як соціально-економічної системи.

Кадрова складова загальної конкурентної стратегії ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» визначає управління трудовими ресурсами підприємства на основі максимального використання його мотиваційних механізмів. Воно повинне передбачати кадрове забезпечення конкурентоспроможності підприємства (професійний відбір, підвищення кваліфікації персоналу, оцінка його продуктивності) на принципах рівності, відсутності дискримінації та справедливості.

В умовах, коли за прогнозами обсяги використання ресурсів та енергії на базовому підприємстві можуть суттєво підвищитись, є необхідним прийняття концепції ресурсо- й енергозбереження. «Концепція встановлює стратегічну мету розвитку щодо підвищення конкурентоспроможності металургійної галузі на внутрішньому та світовому ринках за умов її сталого й інклюзивного розвитку, а також створення комплексно-ефективної системи енергозбереження і системи забезпечення відтворювального процесу національної економіки за рахунок збереження продуктивних сил національної економіки й економіки регіонів» [9, С. 151].

«Реалізація поставлених стратегічних завдань відповідно до сформульованих принципів здійснюється шляхом впровадження організаційно-економічного механізму управління процесом ресурсозбереження. Організаційно-економічний механізм управління процесом ресурсозбереження має базуватися на таких засадах:

- якісні зміни в динаміці використання виробничих ресурсів; зміна співвідношень у темпах зростання кінцевого продукту витрат живої та упредметненої праці;
- досягнення за рядом видів ресурсів негативної прирідної ресурсоемності;

- зростання ресурсозберігаючого ефекту від застосування нової техніки і технологій;
- трансформація витрат на природоохоронну діяльність у важливий фактор економічного зростання;
- активну зміну первинних матеріалів і ресурсів вторинними, створення індустрії переробки відходів виробництва і споживання;
- досягнення синергетичного ефекту від зміни первинних матеріалів і ресурсів вторинними» [9, С. 151].

«З-поміж проблем у металургійній галузі однією з головних залишається висока енергоємність, тому досягнення стратегічної мети розвитку металургійної галузі має забезпечуватись узгодженими діями всіх зацікавлених суб'єктів та здійснюватись при дотриманні визначених принципів державної політики розвитку металургійної галузі:

- пріоритетність забезпечення сталого й інклюзивного розвитку реального сектора національної економіки;
- прозорість державного регулювання реального сектора, зокрема металургійної галузі;
- стабільність енергетичної політики у реальному секторі;
- лібералізація відносин на сировинних ринках металургійної галузі, недискримінаційність ціноутворення;
- гарантування доступу до сировинних ринків та енергетичного ринку;
- сприяння конкуренції, незалежність регуляторів сировинних ринків, реальна дія антимонопольного законодавства, регулювання діяльності природних монополій;
- децентралізація управлінських рішень щодо ресурсокористування та природокористування;
- пріоритетність інноваційно-технологічного розвитку підприємств металургійної галузі;

– інтеграція реального сектора України в європейський економічний простір та європейську систему забезпечення енергетичної безпеки» [7, с.130].

«Концепція ресурсо- й енергозбереження на підприємствах металургійної галузі в умовах реалізації механізму ресурсозбереження передбачає, що принципи консолідації, диференціації, диверсифікації, ресурсомісткості, еквівалентності, рівності, об'єктивності, збалансованості у сфері управління процесом ресурсозбереження в металургійній галузі не повинні суперечити принципам державної політики розвитку металургійної галузі, а мають реалізовувати їх» [18].

«Перед вітчизняними виробниками металопродукції постає нелегке завдання: зробити свою продукцію конкурентоспроможною на світовому та внутрішньому ринках. Найбільш актуальною для металургійного комплексу є проблема розвитку ринку внутрішнього споживання металу. Стосовно зовнішнього ринку зазначимо, що зберегти провідні позиції на світовому ринку можна лише завдяки впровадженню енергоощадних технологій, економії матеріалів, скорочення кількості відходів виробництва, випуску спеціалізованої, наукоємної продукції» [30, с.49].

«Для досягнення головної мети впровадження механізму управління процесом ресурсозбереження галузі щодо створення комплексно-ефективної системи ресурсозбереження (енергозбереження) та системи забезпечення відтворювального процесу національної економіки за рахунок збереження продуктивних сил національної економіки й економіки регіонів у металургійній галузі (на макро-, мезо- та макрорівнях реалізації механізму) доцільно сформулювати та запровадити комплекс заходів поетапно» [17, с.151].

Поетапний підхід застосований в Концепції енерго- та ресурсозбереження до реалізації механізму управління процесом ресурсозбереження надасть можливість забезпечити послідовність проведення екологічної та енергетичної політики в рамках державної підтримки ресурсо- та енергозбереження. Досягнення довгострокових цілей забезпечуватиметься економічним стимулюванням впровадження ресурсозберігаючих технологій, активізацією

інноваційно-інвестиційної діяльності, стимулюванням екологічної складової концепції шляхом використання інструментів оподаткування та гнучкістю у застосуванні певних організаційно-економічних механізмів управління процесом ресурсозбереження, який буде зорієнтовано відповідно до реального стану металургійної галузі та суміжних з нею галузей народного господарства національної економіки України.

3.3 Необхідність державної підтримки розвитку металургійної галузі України як фактор забезпечення її конкурентоспроможності

«З урахуванням сучасних суспільно-економічних умов, зокрема глобалізації економіки, екологічних обмежень та на основі аналізу причин і наслідків економічної кризи 2008-2009 років, Бостонська консалтингова група (США) визначає кілька фундаментальних проблем, що стоять перед виробниками сталі, які можна підсумувати наступним чином:

- 1) забезпечення конкурентоспроможності за умов зростання цін на енергоносії та сировину при одночасному посиленні екологічних вимог;
- 2) за наявності вищезначених викликів – збереження або навіть покращення технологічних показників при скороченні витрат енергії та забруднення навколишнього середовища;
- 3) можливість скористатися перевагами, що надають сучасні та майбутні інструменти стратегії сталого розвитку» [56, с.56].

«Промисловість є рушієм прискорення економічного розвитку та якісних змін у структурі економіки, підвищення соціальних стандартів, та обумовлює економічну безпеку країни. В цілому, промисловість забезпечує стале відтворення всіх секторів економіки за рахунок масового виготовлення засобів виробництва та споживчих товарів, а відтак уможливорює економічну стійкість країни в цілому та зростання ВВП. Сильна промислова база має ключове значення для відновлення конкурентоспроможності української економіки, зокрема на міжнародних ринках, та для прискорення науково-технічного

прогресу як важливої передумови сталого економічного розвитку. Розвиток промисловості обумовлює економічну стійкість країни, забезпечує зростання продуктивності праці, ресурсну ефективність. Сильна промислова база має ключове значення для конкурентоспроможності України на міжнародних ринках, для прискорення науково-технічного прогресу як важливої передумови сталого економічного розвитку. Розвиток промисловості призведе до пришвидшення якісних структурних перетворень, посилення мотивації до інноваційної діяльності та технічного переоснащення виробництва на користь товарів з високою доданою вартістю. Тому метою Стратегії розвитку промислового розвитку України на період до 2025 р. є забезпечення сталого всеохоплюючого розвитку промисловості України» [36].

«У середньостроковій перспективі реалізація Стратегії дозволить суттєво скоротити економічне відставання України від розвинутих країн та забезпечити подальше стале, інноваційне та інтенсивне зростання економіки, підвищення економічної стійкості, соціальних стандартів і безпеки держави. Аналіз цілей національного розвитку та очікуваного вкладу промислової політики в їхнє досягнення, а також пошук шляхів щодо вирішення ключових проблем розвитку промисловості дозволив виокремити наступні завдання Стратегії промислового розвитку, які можна визначити як міжгалузеві пріоритети промислової політики країни у середньостроковій перспективі:

1. Модернізація та зростання промислового виробництва. Завдання модернізації та зростання промислового виробництва розглядається у декількох аспектах.

1.1. Розвиток існуючих та формування нових видів діяльності з вищою доданою вартістю.

1.2. Зростання продуктивності та обсягів промислового виробництва.

1.3. Вдосконалення методів господарювання.

1.4. Інтеграція до світових ланцюгів доданої вартості.

2. Регіональний розвиток промисловості.

Завдання регіонального розвитку промисловості розглядається у декількох аспектах.

2.1. Збільшення промислового виробництва та обсягу переробки, зокрема в слаборозвинених регіонах

2.2. Посилення регіональних ланцюгів доданої вартості.

3. Підвищення ресурсоефективності промисловості.

Завдання зменшення ресурсоспоживання в промисловості розглядається у декількох аспектах.

3.1. Підвищення ресурсоефективності.

3.2. Впровадження ефективних практик управління відходами» [36].

«Основні зусилля з реалізації Стратегії будуть зосереджені на розвитку виробництва середньо- та високотехнологічної інноваційної продукції з високою доданою вартістю, що забезпечить загальне посилення конкурентоспроможності промислової продукції та підвищення рівня промислово-технологічної переробки» [36].

«Фінансове забезпечення реалізації Стратегії здійснюватиметься за рахунок коштів, передбачених у державному бюджеті на відповідний рік виконавцям, відповідальним за виконання заходів, міжнародної технічної допомоги та інших джерел, не заборонених законодавством» [36].

«Реалізація Стратегії буде відбуватись відповідно до Плану заходів, який буде розроблено Мінекономрозвитку протягом чотирьох місяців з дати схвалення Стратегії із залученням відповідних заінтересованих сторін. План заходів визначатиме перелік та опис заходів, відповідальних виконавців, строки виконання завдань, індикатори виконання» [36].

«Послідовна реалізація Стратегії у середньостроковій перспективі дозволить суттєво скоротити економічне відставання України від розвинутих країн та забезпечити подальше стале, інноваційне та інтенсивне зростання економіки, підвищення економічної стійкості, соціальних стандартів і безпеки держави. Реалізація Стратегії передбачає досягнення індикативних показників,

які дадуть змогу оцінити результати проведення державної політики розвитку промислового комплексу» [36].

«У країнах ЄС використовуються різноманітні інструменти підтримки металургійної галузі. До основних заходів підтримки розвитку металургійної галузі в ЄС відносять розробку та впровадження Плану дій щодо забезпечення конкурентоспроможності та стабільності металургійної галузі в Європі (Steel Action Plan) та створення фондів ЄС (EU funds)» [12].

«Передумовою для прийняття європейського плану дій стало закриття металургійних підприємств групи ArcelorMittal у Бельгії та Франції. Значну увагу в рамках проведення HLRT було приділено питанням підвищення енергоефективності у металургійній галузі, якнайшвидшому поширенню в інших країнах європейських стандартів стосовно викидів парникових газів, збереження у найближчій перспективі виробничих потужностей і персоналу на підприємствах «ArcelorMittal» у Бельгії та Франції» [60].

«Першим напрямом підтримки металургійної галузі в ЄС визначено удосконалення нормативно-правової бази. Це означає, що в ЄС якість нормативно-правової бази має найважливіше значення для забезпечення сталого розвитку та належного функціонування внутрішнього ринку металопродукції ЄС, стабільності та передбачуваності можливих змін, а також забезпечення сприятливих умов для розвитку металургійної галузі. Другий напрям – підвищення попиту на металургійну продукцію з урахування наявності надлишкових металургійних потужностей у всьому світі. Зазначені проблеми у ЄС вирішуються за допомогою виважених політичних інструментів» [59, с. 350].

«Одним із основних інструментів досягнення рівних умов торгівлі для європейських металургійних компаній на світовому ринку Європейська Комісія вважає укладання двосторонніх торговельних угод, зокрема, угод про вільну торгівлю. Згідно з Планом дій забезпечення доступу європейських виробників сталі на ринки інших країн має здійснюватися за рахунок: використання заходів проти недобросовісної торгової практики в металургійному секторі;

моніторингу обсягу імпорту сталі з країн, що не входять до ЄС; аналізу наслідків укладання угод про вільну торгівлю до моменту їх підписання; моніторингу ринку металобрухту» [59, с. 350].

«Планом дій щодо забезпечення конкурентоспроможності та стабільності металургійної промисловості ЄС особливо підкреслена необхідність підтримки доступних цін і своєчасного постачання енергії та енергоносіїв. Основну увагу в цьому напрямі приділено продовженню досліджень і підтримці інновацій у сфері енергетичних технологій (програма «Horizon 2020») і подальшій диверсифікації видів, джерел і маршрутів постачань енергоресурсів. Слід підкреслити, що в Плані дій значну увагу приділено соціальним аспектам (працевлаштуванню вивільнених працівників) при виведенні надлишкових виробничих потужностей» [59, с. 351].

Отже, державна підтримка металургії у ЄС здійснюється за рахунок використання переважно непрямих засобів впливу – шляхом стимулювання внутрішнього попиту та створення сприятливих умов торгівлі між країнами-учасницями ЄС, що необхідно взяти до уваги державним органам влади в Україні при коригуванні і затвердженні Стратегії розвитку промисловості.

Висновки з розділу 3

Отже, прогнозування параметрів соціально-економічного розвитку регіону, галузі та базового підприємства дає можливість зробити наступні висновки:

1. Наукове передбачення напрямків і перспектив подальшого розвитку середовища функціонування досліджуваного підприємства є необхідним етапом у виявленні основних тенденцій змін показників, що характеризують соціально-економічну ефективність господарської діяльності підприємства. Основою формування передбачення є процес складання прогнозів, який інформує дослідника про майбутні зміни об'єкта прогнозування. При складанні прогнозів завжди дотримуються одного з основних принципів – альтернативності, який означає можливість розвитку соціально-економічних процесів за різними векторами і траєкторіями за різних взаємозв'язків і структурних співвідношень. Якщо ймовірнісний характер прогнозування відбиває наявність випадкових процесів і відхилень за збереження якісної однорідності, сталості тенденцій, то альтернативність виходить з припущення про можливість існування якісно різних варіантів розвитку економіки. Цей принцип втілений у даному дослідженні через застосування декількох методів прогнозування (прогнозування на основі рядів динаміки, прогнозування на основі лінії тренду, прогнозування на основі експоненціального згладжування) із подальшим узагальненням всіх прогнозів до середнього значення за всіма оцінками.

2. В умовах динамічності та невизначеності майбутніх векторів соціально-економічного розвитку на всіх рівнях функціонування господарської системи підтримка конкурентоспроможності підприємства на високому рівні передбачає прогнозування тактики і стратегії конкурентної поведінки суб'єкта господарювання. Прогнозна оцінка стану господарської та фінансової діяльності підприємства проектується на розвиток конкурентних переваг організації є стає відображенням напрямків руху як окремого суб'єкта

конкурентних відносин, так і конкурентного середовища економічної системи в цілому. В цьому випадку прогнозування є відображенням взаємозв'язку конкурентоспроможності промислового підприємства, всієї галузі та національної економіки в цілому.

3. Базуючись на висновках експертів та на їх пропозиціях щодо розвитку металургійного комплексу України, її конкурентна стратегія в умовах економічного розвитку України повинна включати наступні складові: технологічно-інноваційну – дозволить підприємству підтримувати конкурентні переваги, виробляючи продукцію, що є нижчою за вартістю і вищою за якістю, ніж продукція конкурентів; фінансово-інвестиційну – характеризує стратегію здійснення капіталовкладень, шляхи залучення зовнішніх джерел фінансування інвестиційних проектів промислового розвитку, обґрунтованість інвестування власних коштів, планування повернення залучених коштів; управлінську – передбачає регулювання процесу розробки і виконання управлінських рішень на основі взаємозв'язку всіх структурних елементів єдиного механізму управління економічним потенціалом підприємства; кадрову – визначає управління трудовими ресурсами підприємства на основі максимального використання його мотиваційних механізмів.

4. Сильна промислова база має ключове значення для відновлення конкурентоспроможності української економіки, зокрема на міжнародних ринках, та для прискорення науково-технічного прогресу як важливої передумови сталого економічного розвитку. Розвиток промисловості обумовлює економічну стійкість країни, забезпечує зростання продуктивності праці, ресурсну ефективність.

5. Державна підтримка металургії у ЄС здійснюється за рахунок використання переважно непрямих засобів впливу – шляхом стимулювання внутрішнього попиту та створення сприятливих умов торгівлі між країнами-учасницями ЄС, що необхідно взяти до уваги державним органам влади в Україні при коригуванні і затвердженні Стратегії розвитку промисловості.

ВИСНОВКИ

Таким чином, проведене дослідження конкурентоспроможності підприємства в контексті забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіону дозволяє зробити наступні висновки:

1. Забезпечення національної конкурентоспроможності держави передбачає вирішення проблем формування конкурентного середовища, використання таких методів конкурентного суперництва, що базуються на застосуванні цивілізованих форм співробітництва. Тому ефективність функціонування соціально-економічної системи та перспективи її розвитку залежать від конкурентного потенціалу та використання конкурентних переваг кожним конкретним суб'єктом підприємницької діяльності. Саме вони у своїй сукупності визначають рівень конкурентоспроможності підприємства. Обрання способів підтримки високого рівня конкурентоспроможності підприємства в сучасних умовах розвитку економіки потребує врахування сучасних світових тенденцій, які базуються на принципах збалансованого суспільного розвитку, що передбачає гармонійне поєднання економічних, соціальних та екологічних складових розвитку. Соціально-економічний розвиток, який забезпечує реалізацію цього принципу, називають сталим розвитком.

2. Численні наукові підходи до визначення сутності поняття «конкурентоспроможність підприємства» та актуалізація питань забезпечення умов сталого соціально-економічного розвитку, що продукує постійне збільшення кількості досліджень вказаної проблематики, дають можливість знайти багато тлумачень цих двох категорій. Але в жодному зі знайдених джерел не визначено поняття «конкурентоспроможність підприємства в умовах сталого соціально-економічного розвитку». Тому, базуючись на узагальненні всіх розглянутих визначень та поєднанні головних ознак двох вище досліджених понять (для поняття «конкурентоспроможність підприємства» – це ознака потенційності, для поняття «сталий соціально-економічний розвиток» – це ознака збалансованості), можна визначити поняття

«конкурентоспроможність підприємства в умовах сталого соціально-економічного розвитку» як потенційну здатність підприємства використовувати власні зовнішні і внутрішні конкурентні переваги, забезпечуючи при цьому збалансованість економічної, соціальної та екологічної складової зростання суспільного добробуту без ускладнення можливостей задоволення потреб для майбутніх поколінь.

3. Показник рівня конкурентоспроможності підприємства важко визначити за конкретною шкалою у вигляді статистичних даних, оскільки він відноситься до економічних понять, які неможливо кількісно виміряти, а проявляється у вигляді множини чинників, що аналізуються експертами опосередковано через обчислення первинних даних. Серед численних методів і способів оцінки конкурентоспроможності підприємства найбільш доступними є ті, що базуються на всебічному дослідженні фінансово-економічного стану підприємства. Кількісний та якісний аналіз виробничо-господарської діяльності підприємства потребує ретельного опрацювання внутрішніх і зовнішніх джерел інформації щодо середовищі функціонування підприємства, а також всебічного вивчення публічної звітності підприємства. Дослідження особливостей розвитку галузі економіки, до якої належить підприємство, стану економічної кон'юнктури в Україні і світовій економіці, господарської діяльності конкурентів дають можливість кваліфікованим фахівцям на основі власного досвіду і критичного мислення формулювати висновки і передбачення, на основі яких приймаються управлінські рішення. Також стає можливим здійснення прогнозування векторів діяльності підприємства на найближчу перспективу, визначення наявних резервів, обсягів й джерел фінансово-матеріальних ресурсів, необхідних для запобігання в майбутньому кризового стану підприємства, збитків і банкрутства.

4. Посилення конкурентоспроможності національної економіки зумовлюється, перш за все, динамічним розвитком її регіонів. Покращення конкурентних позицій регіону, в свою чергу, потребує активізації господарської діяльності підприємств. Здійснюючи довгострокові капіталовкладення,

впроваджуючи енергозберігаючі та екологічнобезпечні технології, формуючи ресурсну базу соціально-економічного зростання, використовуючи додаткові джерела сировини та нові методи виробництва продукції, забезпечуючи ефективне поєднання факторів виробництва, підприємства перетворюються на головний чинник розвитку регіону свого базування. Як наслідок, відбувається покращення інноваційних, фінансових, соціальних, демографічних, технологічних, енергетичних та екологічних складових конкурентоспроможності регіону, долаються галузеві та регіональні диспропорції. Тому проведено аналіз соціально-економічних показників розвитку регіону базування досліджуваного підприємства. Розвиток Дніпропетровської області за період 2015-2017 рр. характеризується наступними змінами соціально-економічних показників: за 3 роки відбулось зростання валового регіонального продукту (на 38,5%), фізичного обсягу валового регіонального продукту (на 3,1%), валового регіонального продукту на одну особу (на 40,3%), наявного доходу населення на одну особу (на 36%), виробництва промислової продукції (на 0,1%), обсягу реалізованої промислової продукції на одну особу (на 46%), обсягу капітальних інвестицій (на 28,9%), обсягу прямих іноземних інвестицій (на 9,3%), доходів місцевих бюджетів (на 31,1%), капітальних видатків місцевих бюджетів (у 2,2 рази), продуктивності праці (на 3,3%), реальної заробітної плати (на 19,1%), спостерігається також падіння темпів зростання споживчих цін (у 2015 р. зростання склало 42,6%, у 2016 р. – 12,7%, у 2017 р. – 12,8%). Негативними змінами відзначились такі показники як обсяг прямих іноземних інвестицій на одну особу (падіння за 3 роки на 46,3%), частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції (падіння з 0,7% у 2015 р. до 0,4 % у 2017 р.), рівень безробіття населення (зріз з 7,2% у 2015 р. до 8,5% у 2017 р.). також уповільнились темпи зростання експорту товарів на одну особу з 120,8% у 2016 р. до 111,4% у 2017р. Проблемою соціально-економічного розвитку Дніпропетровської області залишається високий рівень диференціації розмірів заробітної плати за видами економічної діяльності, зростання суми

заборгованості з виплати заробітної плати працівникам підприємств, установ та організацій області, навантаження на одну вакансію на рівні 3 безробітних особи, нижчий на 23% за рівень законодавчо встановленої мінімальної заробітної плати розмір допомоги по безробіттю.

5. Діяльність базового підприємства є достатньо ефективною, незважаючи на погіршення деяких ключових показників за період 2015-2017 рр. Так, у 2017 р. у порівнянні з 2015 р. покращились такі показники як вартість товарної продукції (зростання на 72,2% вартості у діючих цінах та на 85,4% вартості у порівняльних цінах 2016 р.), чистий дохід від реалізації продукції (зростання на 43,1%), продуктивність праці (зростання у 2,3 рази), заробітна плата працівників основної діяльності (зростання на 36%), фондівіддача (зростання у 2 рази), середньорічна вартість власного капіталу (зростання на 10,3%), оборотність активів (зростання у 1,5 рази), витрати на 1 грн. товарної продукції (зменшення на 22,9%), витрато місткість продажів (зменшення на 12,5%). Суттєве покращення відбулось за показниками прибутковості: зросли всі види прибутку підприємства (прибуток від операційної діяльності – майже у 4 рази, прибуток EBITDA – в 1,3 рази, чистий прибуток у 3,7 рази. У 2017 році діяльність була повністю рентабельною за всіма показниками: рентабельність товарної продукції склала 97,8%, рентабельність продажів – 10,1%, рентабельність EBITDA – 82,3%, рентабельність виробництва – 6,6%, рентабельність активів – 226,8%, рентабельність власного капіталу – 8,1%.

6. Разом з тим спостерігалась негативна динаміка в період 2015-2017 рр. за такими показниками як обсяг виробництва продукції у натуральному виразі (падіння на 2,7%); чисельність працівників основної діяльності (падіння на 19%); середньорічна вартість основних засобів (падіння на 5,1%), при цьому коефіцієнт зносу основних засобів складає 93,3% і фондівіддача хоча й збільшилась у 2 рази, але складає всього близько 0,03 грн., тобто на 1 грн. витрачених фондів приходиться всього 0,03 грн. товарної продукції; оборотність оборотних активів (падіння на 4,3%), середньорічна вартість

капіталу (падіння на 0,9%). Динаміка проаналізованих показників свідчить про падіння ефективності використання основних та оборотних фондів підприємства, а також капіталу. При цьому, падіння чисельності основної персоналу не вплинуло на продуктивність праці, підвищення якої відбулось за рахунок витрат на модернізацію виробництва. Отже, підприємство залишається на достатньо високому рівні конкурентоспроможності і резервами для його підвищення є покращення ефективності використання капіталу, основних фондів, оборотних фондів та робочої сили.

7. SWOT-аналіз довів, що ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» має потужний конкурентний потенціал. Ризиками для рівня конкурентоспроможності підприємства є: ризик перерозподілу грошових потоків на користь материнської компанії; постійне зростання транспортних тарифів, цін на енергоносії, паливо, газ, сировинні ресурси; інфляційні процеси; посилення конкуренції з боку Росії, Білорусі, Молдови, Туреччини; практично відсутня галузь вітчизняного сучасного машинобудування; непродумана політика уряду; падіння попиту на металопродукцію в межах країни і на світовому ринку; збільшення вимогливості постачальників та покупців; міграція кваліфікованих фахівців у зв'язку зі складною економічною ситуацією в державі. Можливості полягають в наступному: модернізації обладнання і використанні енергозберігаючих технологій; виході на нові ринки збуту; розробці і впровадженні нових технологій переробки відходів; впровадженні комплексу науково-технічних рішень щодо зниження негативного впливу на довкілля; виведенні з експлуатації мартенівського виробництва, розвитку конвертерного та електросталеплавильного виробництв; впровадженні технології безперервного лиття, будівництві ливарно-прокатних модулів; будівництві сучасних сортових і листових прокатних станів; стимулюванні споживання металопродукції на внутрішньому ринку. В умовах загострення постійної конкурентної боротьби на світових ринках за можливість збуту металургійної продукції базове підприємство потребує розробки стратегічних заходів щодо запобігання погіршення своєї конкурентної позиції та

максимального використання власних конкурентних переваг. Це дозволить йому бути соціально та економічно ефективним, і, як наслідок не тільки зберегти, а й посилити свою конкурентоспроможність.

8. Найбільш складним у досягненні цілей сталого соціально-економічного розвитку ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» виявився 2016 рік. Відбулось суттєве зниження наступних показників: прямого економічного внеску в розвиток суспільства – на 18%, відрахувань до Державного бюджету України – на 59%, чисельності персоналу – на 9%, заробітної плати – на 11%, годин навчання персоналу – на 22%, інвестицій в охорону навколишнього середовища – на 45%, капітальних і соціальних інвестицій – на 10%. При цьому зросли витрати вугілля (на 16%), коксу (на 6%) та електроенергії (на 15%). Невелике покращення показали тільки відрахування до місцевого бюджету (+7%), витрати на дослідження і розробки (+5%), використання залізної руди (-12%) та загальна кількість викидів пилу (-3%). Але більшість показників у 2017 році змінили негативний тренд на позитивний, проблематичними залишаються тільки показники використання сировини і матеріалів: витрати вугілля, коксу та електроенергії загалом за 2 роки збільшились відповідно на 40%, 28%, 13%. Не зважаючи на це, ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» залишається привабливим партнером для всіх зацікавлених сторін, завжди відкритим до діалогу, демонструє належні практики громадського та соціального розвитку і прагне до найвищих стандартів корпоративної відповідальності.

9. Прогнозування показники, що характеризують соціально-економічний розвиток України та Дніпропетровської області, показало що у 2018 році в макросистемі буде спостерігатись зростання всіх зазначених показників. Але зростання деяких з них не є позитивною тенденцією. Найбільшими темпами зростуть: номінальна заробітна плата – на 73,4%, капітальні інвестиції – на 62,4%, реальний ВВП – на 59,9%, номінальний ВВП – на 56,5%, обсяг реалізованої промислової продукції на 46,6%. Середній темп зростання передбачається за такими показниками як: імпорт товарів – на 34,6% (що є негативним моментом, оскільки його зростання перевищує зростання експорту

продукції), індекс цін виробників промислової продукції – на 26%, експорт товарів – на 16,4%, реальна заробітна плата – на 14,4%. Найменшими темпами зростатимуть: індекс споживчих цін – на 9,8%, обсяг власного капіталу підприємств – на 8,4% та індекс промислової продукції – на 1,3%. Рентабельність операційної діяльності підприємств становитиме в середньому 10,1%, рентабельність всієї діяльності – 4,7%. Негативний прогноз спостерігається за показником заборгованості із виплати заробітної плати – її рівень зросте на 25,4%. На регіональному рівні тенденції розвитку Дніпропетровського регіону у 2018 р. співпадатимуть із тенденціями розвитку економіки всієї України, зростання спостерігатиметься за всіма зазначеними показниками, окрім індексу промислової продукції (зменшиться на 1,1%). Негативним моментом у прогнозованому розвитку Дніпропетровського регіону є падіння темпів зростання деяких показників, а також те, що частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції залишиться надзвичайно маленькою і складе всього 0,5%.

10. За висновками узагальненого прогнозу обраних показників у 2018 р. спостерігатиметься збільшення вкладу ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» в сталий соціально-економічний розвиток регіону. Так, на 46,5% збільшаться доходи підприємства, на 9,2% його прямий економічний внесок в розвиток суспільства, на 20,3% відрахування до місцевого бюджету, на 9,2% заробітна плата працівників, на 8,2% середня кількість годин навчання на одного співробітника, на 6,2% інвестиції в охорону навколишнього середовища, на 35,1% капітальні інвестиції, на 46,3% соціальні інвестиції, на 22,4% витрати на дослідження та розробки. Але проблеми неефективного використання ресурсів спостерігатимуться й у прогнозованому році: зменшення обсягів використання відбудеться тільки по залізній руді на 7,9%, а використання вугілля та коксу суттєво зросте – відповідно на 44,5% та 26,4%. Також збільшиться загальне використання енергії – на 8,8%.

11. В умовах, коли за прогнозами обсяги використання ресурсів та енергії на базовому підприємстві можуть суттєво підвищитись, є необхідним

прийняття концепції ресурсо- й енергозбереження. Поетапний підхід реалізації концепції енерго- та ресурсозбереження до реалізації механізму управління процесом ресурсозбереження надасть можливість забезпечити послідовність проведення екологічної та енергетичної політики в рамках державної підтримки ресурсо- та енергозбереження. Досягнення довгострокових цілей забезпечуватиметься економічним стимулюванням впровадження ресурсозберігаючих технологій, активізацією інноваційно-інвестиційної діяльності, стимулюванням екологічної складової концепції шляхом використання інструментів оподаткування та гнучкістю у застосуванні певних організаційно-економічних механізмів управління процесом ресурсозбереження, який буде зорієнтовано відповідно до реального стану металургійної галузі та суміжних з нею галузей народного господарства національної економіки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безпека та конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації: монографія / [О.С. Власюк, А.І. Мокій, О.І. Іляш, В.І. Волошин, М.І. Флейчук, Т.О. Власюк та ін.]; за заг. ред. О.С. Власюка. – К.: НІСД, 2017. – 384 с.
2. Варава Л.М. Визначення перспектив експортної діяльності та вихід на зовнішні ринки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» /Л.М. Варава, О.В. Бученкова //Економіка та держава. – 2017. – №7. – С. 18-23
3. Величко Є.І. Сучасні підходи до розуміння сутності поняття «конкурентоспроможність підприємства» /Є.І. Величко //Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки». – 2015. – №2. – С. 221-227
4. Венгер В.В. Структурні зміни у світовій торгівлі металопродукцією та їх вплив на розвиток металургійної галузі України /В.В. Венгер, В.М. Осипов //Економіка і прогнозування. – 2016. – № 3. – С. 77-93
5. Виробничий цикл [Електронний ресурс] /Офіційний сайт ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг. – Режим доступу: <https://ukraine.arcelormittal.com/index.php?id=238>
6. Гончаренко М.В. Теоретичні засади сталого розвитку територій /М.В. Гончаренко //Теорія та практика державного управління. – 2014. – Вип. 1. – С. 190-198
7. Горохова Т.В. Визначення тактичних проблем адаптації металургійних підприємств України в умовах євроінтеграційних процесів /Т.В. Горохова, М.І. Лукаш //Економічний аналіз: зб. наук. праць; Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В.А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Економічна думка, 2014. – Т.18. – №2. – С. 127–133
8. Данилишин Б. Що позитивного відбулось в економіці України за останні півроку? [Електронний ресурс] /УКРІНФОРМ. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2518542-so-pozitivnogo-vidbulosa-v-ekonomici-ukraini-za-ostanni-pivroku.html>

9. Данилишин Б.М. Економіка природокористування: [Підручник] /Б.М. Данилишин, М.А. Хвесик, В.А. Голян. –К.: Кондор, 2010. – 465 с.
10. Дем'ян Я.Ю. Наукові підходи до економічного поняття «сталий розвиток» /Я.Ю. Дем'ян //Науковий вісник Мукачівського державного університету. Сер.: Економіка. – 2016. – Вип. 2. – С. 16-21
11. Домарадзька Г.С. Прогнозування і макроекономічне планування: підруч. для студ екон. спец. /[Г.С. Домарадзька, Гладун Т.М., Фещур Р.В., Самотій Н.С.]. – Львів: «Магнолія-2006», 2015. – 304 с.
12. Европейские меткомпании уничтожают отрасль – глава EUROFER [Електронний ресурс] /КЕРАМЕТ. – Режим доступу: http://keramet.com.ua/news_id_256.html
13. Енциклопедичні матеріали [Електронний ресурс] /Вікіпедія: вільна енциклопедія. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
14. Звіт зі сталого розвитку ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг 2017» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukraine.arcelormittal.com/images/pdf/SD_report_ArcelorMittal_2017_ukr.pdf
15. Звіт зі сталого розвитку ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг 2016» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukraine.arcelormittal.com/images/pdf/SD_report_ArcelorMittal_2016_ukr.pdf
16. Иванов Ю.Б. Конкурентні переваги підприємства: оцінка, формування та розвиток: [монографія] /Ю.Б. Иванов, П.А. Орлов, О.Ю. Иванова. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2008. – 352 с.
17. Карпуніна М.С. Удосконалення механізму ресурсозбереження в металургійній галузі України: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.03 /М.С. Карпуніна. – Дніпропетровськ, 2018. – 209 с.
18. Карпуніна М.С. Формування механізму управління ресурсозбереженням в металургійній галузі України [Електронний ресурс] /М.С. Карпуніна //Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання. – 2015. – No12. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6015>

19. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення: [монографія /за заг. ред. О.Г. Янкового]. – Одеса: Атлант, 2013. – 470 с.

20. Коновалова О.В. SWOT-аналіз як основний інструмент стратегічного управління, його переваги і недоліки [Електронний ресурс] /О.В. Коновалова, Андрущакевич Т. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/3_SND_2010/Economics/58123.doc.htm

21. Кулицький С. Проблеми розвитку українського гірничо-металургійного комплексу на сучасному етапі [Електронний ресурс] /С. Кулицький //Україна: події, факти, коментарі. – 2015. – № 15. – С. 41–62. – Режим доступу: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2015/ukr15.pdf>

22. Кулицький С. Українська чорна металургія: стан, проблеми, перспективи [Електронний ресурс] /С. Кулицький //Україна: події, факти, коментарі. – 2016. – № 5. – С. 44–65. – Режим доступу: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2016/ukr5.pdf>

23. Липисієнко А.П. Прогноз розвитку металургійного комплексу України та країн світу /А.П. Липисієнко, Є.О. Чайковський //Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2016. – Випуск 7, частина 2. – С. 62-65

24. Лункіна Т.І. Сталий економічний розвиток України: сутність, значення /Т.І. Лункіна //Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2013. – Вип. 2. – С. 35-41

25. Металургія [Електронний ресурс] /Економічна правда. – Режим доступу: <http://epravda.com.ua/tags/metalurgia>

26. Минко Л.М. Сутність і складові поняття конкурентоспроможності підприємства /Л.М. Минко //Наукові праці НУХТ. – 2015. – Т. 21, № 1. – С. 86-92

27. Моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів за 2017 рік [Електронний ресурс] /Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. – Режим доступу: <https://>

//dei.kyivcity.gov.ua/files/2018/10/3/Reytingova_otsinka_za_2017_rik_prezentatsiyn_i_materiali.pdf

28. Моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів за 2016 рік [Електронний ресурс] /Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. – Режим доступу: https://dei.kyivcity.gov.ua/files/2018/10/3/Reytingova_otsinka_za_2016_rik_prezentatsiyn_i_materiali.pdf

29. Наша історія [Електронний ресурс] /Офіційний сайт ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг. – Режим доступу: <https://ukraine.arcelormittal.com/index.php?id=63>

30. Ніколаєнко Д.В. Стратегія комплементарного розвитку металургійної галузі України: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.03 /Д.В. Ніколаєнко. – Дніпропетровськ, 2015. – 226 с.

31. Олійник В.В. Економічна сутність конкурентоспроможності і рівні її визначення /В.В.Олійник //Вісник Дніпропетровського університету. Сер.: Економіка. – 2013. – Т. 21, вип. 7(3). – С. 192 – 198

32. Основні факти про компанію АрселорМіттал [Електронний ресурс] /Офіційний сайт ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг. – Режим доступу: <https://ukraine.arcelormittal.com/index.php?id=168>

33. Піцур Я.С. Сталий соціально-економічний розвиток: еволюція поглядів та теоретичний аналіз /Я.С Піцур, О.Л. Черненко, Р.Р. Білоскурський //Економічний вісник. – 2017. – №1. – С. 28-35

34. Портер М. Международная конкуренция /М. Портер; [пер. с англ.]. – М.: Вильямс, 2000. – 495 с.

35. Про підприємство [Електронний ресурс] /Офіційний сайт ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг. – Режим доступу: <https://ukraine.arcelormittal.com/index.php?id=8>

36. Про схвалення Стратегії розвитку промислового комплексу України на період до 2025 р. [Електронний ресурс] /Лига-закон: главный правовой

портал України. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT4284.html

37. Пропозиції до плану першочергових дій з розвитку промисловості України [Електронний ресурс] /Український інститут майбутнього. – Режим доступу: https://uifuture.org/uk/post/plan-po-razvitiu-promyslennosti-ukrainy-doklad-uif-dla-minekonomiki-2017_283

38. Пуцентейло П.Р. Конкурентоспроможний розвиток галузі тваринництва як найвищий рівень прояву конкуренції /П.Р. Пуцентейло //Інноваційна економіка. – 2014. – № 3. – С. 55-61

39. Річна звітність за 2017 рік [Електронний ресурс] /Офіційний сайт ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг. – Режим доступу: https://ukraine.arcelormittal.com/tenders/doc/akcioneram/amkr/Annual_Report_AM_Kryvyi_Rih_2017.pdf

40. Річна звітність за 2016 рік [Електронний ресурс] /Офіційний сайт ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг. – Режим доступу: https://ukraine.arcelormittal.com/tenders/doc/akcioneram/amkr/Annual_Report_AM_Kryvyi_Rih_2016.pdf

41. Річна звітність за 2015 рік [Електронний ресурс] /Офіційний сайт ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг. – Режим доступу: https://ukraine.arcelormittal.com/tenders/doc/akcioneram/amkr/Annual_Report_AM_Kryvyi_Rih_2015.pdf

42. Свистун К.О. Генезис поняття «сталий розвиток» та підходи до його запровадження /К.О. Свистун //Молодий вчений. – 2017. – №2. – С. 326-333

43. Современное состояние и ожидаемое развитие рынка ЖРС в 2017 году [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://delphicasteel.com/cgi_bin/wg.cgi/page?id=288_8&lg=ru

44. Соціально-економічне становище Дніпропетровської області за січень-серпень 2018 р. [Електронний ресурс] /Головне управління статистики у Дніпропетровській області. – Режим доступу: http://www.dneprstat.gov.ua/public/2018/public_08.htm

45. Статистичні матеріали [Електронний ресурс] /Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

46. Статут Публічного акціонерного товариства «АрселорМіттал Кривий Ріг» (нова редакція від 21.04.2011 р.) [Електронний ресурс] /Офіційний сайт ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг. – Режим доступу: https://ukraine.arcelormittal.com/tenders/doc/akcioneram/amkr/ustav_pat_amkr.pdf

47. Суліма О.А. Теоретико-методологічні засади конкурентоспроможності підприємств [Електронний ресурс] /О.А. Суліма //Ефективна економіка.– 2014. – №1. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2675>

48. Суханова А.В. Механізм формування конкурентних переваг економіки регіону: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.05 /А.В. Суханова. – Миколаїв, 2016. – 188 с.

49. Тимофієва Г.С. Теоретичні засади формування конкурентоспроможності аграрних підприємств /Г.С. Тимофієва, О.В. Крюковська //Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Сер.: Економічні науки. – 2013. – № 11. – С. 212-218

50. Тодорюк С.І. Сталій розвиток як економічна категорія /С.І. Тодорюк //Вісник Хмельницького національного університету. – 2013. – №1. – С. 199-202

51. Фатхудинов Р.А. Управління конкурентоспроможністю організації: [підручник] /Р.А. Фатхудинов, Г.А. Осовська. – К.: Кондор, 2009. – 470 с.

52. Фіщук Б.П. Конкурентні стратегії підприємства в умовах мінливого ринкового середовища /Б.П. Фіщук, В.П. Жевега, О.І. Войтенко //Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки. – 2012. – №4. – Том 2. – С. 206-211

53. Фурдичко Л.Є. Сучасний стан та перспективи металургійної галузі України: фінансові показники розвитку, експорт-імпорт продукції

/Л.Є. Фурдичко, Ю.В. Скварко //Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2016. – Вип. 3. – С. 102-106

54. Хижняк О.С. Сучасний стан металургійних підприємств України: проблеми і перспективи розвитку /О.С. Хижняк //Молодий вчений. – 2017. – №5. – С. 762-768

55. Чумак Л.Ф. Основні аспекти управління конкурентоспроможністю підприємства /Л.Ф. Чумак, Л.В. Гаркава //Бізнес-Інформ. – 2013. – №1. – С. 212-215

56. Шатоха В.І. Сталий розвиток чорної металургії: [Монографія] /В.І. Шатоха. – Дніпропетровськ: «Дріант», 2015. – 184 с.

57. Швед Т.В. Оцінка конкурентоспроможності підприємства /Т.В. Швед, І.С. Біла //Економіка і суспільство. – 2017. – Випуск 8. – С. 405-410

58. Що таке сталий розвиток? [Електронний ресурс] /Сталий розвиток для України. – Режим доступу: <http://www.sd4ua.org/shho-take-stalij-rozvitok/>

59. Ялдин І.В. Теоретичні аспекти формування стратегії розвитку металургійної галузі України: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.03 /І.В. Ялдин. – Харків, 2016. – 414 с.

60. Ensuring a future for steel in Europe [Електронний ресурс] /European Commission. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/enterprise/magazine/articles/sustainable-industry-innovation/article_11094_en.htm